

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

Cilt/Volume: 5, Sayı/Issue: 2, Ağustos/August 2021

Emrah GÜNDÜZ

Dr. Arş. Gör., Bingöl Üniversitesi /
Türkiye
emrhgndz@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7851-3784>

Mi'râciye Türünde Yeni Bir Örnek: Lebîb Efendi'nin Mi'râciye'si

*A New Example In Mirajiye Type: Lebîb Efendi's
Mirajiye*

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 07.07.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 23.08.2021

Yayın Tarihi/Published: 30.08.2021

Atıf/Citation

GÜNDÜZ, E. (2021). Mi'râciye Türünde Yeni Bir Örnek: Lebîb Efendi'nin Mi'râciye'si. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 5 (2), 1258-1293. <https://doi.org/10.34083/akaded.963969>

GÜNDÜZ, E. (2021). A New Example In Mirajiye Type: Lebîb Efendi's Mirajiye. *Journal of Academic Language and Literature*, 5 (2), 1258-1293. <https://doi.org/10.34083/akaded.963969>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

Öz

İslam dinini benimsemiş Osmanlı'da, dinî temaların kalem erbabınca edebiyata aktarıldığı görülür. Hz. Muhammed'in (s.a.) başından geçen mir'âc hadisesi hem manzum hem de mensur şekillerde edebiyata aksetmiş bu dinî temalardan yalnızca bir tanesidir. Osmanlı edebiyatında mi'râc konusunda yazılmış eserlerin genel motiflerle ele alındığı ve bu motiflerin kaynağının Necm ve İsrâ sureleri olduğu görülmektedir. Mi'râc hadisesinin genel motiflerle ele alındığı Lebîb Efendi'nin *Mi'râciye'si* bu tür eserlerdendir. 18. yüzyılda yazıldığı düşünülen Mi'râciye'nin müellifi hakkında pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Nazım ve nesir karışık formda yazılmış eserde tipik motiflerle birlikte farklı motiflerin de işlendiği görülür. Mi'râciye, en erken 1792 tarihli fevaid kaydı taşımakta olup, yurtdışında bir yazma eser kütüphanesinde tespit edilmiştir. Tespit edilen bu el yazması eserin daha önce bu tür üzerine yapılmış derlemelerde akademik çalışmalarda değerlendirilmediği fark edilmiştir.

Bu makalede Lebîb Efendi ve Mi'râciye'sinin tanıtımı ve ön incelemesi yapılmıştır. Bu türden eserlere yeni bir örnek olacak olan Mi'râciye'nin, transkribe edilerek edebiyat dünyasına tanıtılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: El yazma, Lebîb Efendi, Mi'râciye, 18. yüzyıl.

Abstract

In the Ottoman Empire, which adopted the religion of Islam, it is seen that religious themes were transferred to the literature by the connoisseurs of the pen. The miraj event that happens to prophet Muhammed is only one of these religious themes reflected in literature both in verse and in prose. It is seen that the works written about miraj in Ottoman literature is handled with general motifs and the source of these motifs is based on the surahs of Necm and İsrâ. Lebîb Efendi's Mirajiye, in which the miraj event is handled with general motifs, is one of these works. There is not much information about the author of the Mirajiye, which is thought to have been written in the 18th century. In the work, which is a mixture of verse and prose, it is seen that different motifs are processed together with typical motifs. Mirajiye carries the earliest fevaid record dated 1792 and was found in a manuscript library abroad. It has been noticed that this identified manuscript was not evaluated in academic studies in previous compilations on this genre.

In this article, Lebîb Efendi and his Mirajiye were introduced and pre-examined. Mirajiye, which will be a new example of such works, is intended to be transcribed and introduced to the world of literature.

Keywords: Manuscript, Lebîb Efendi, Mirajiye, 18th century.

Giriş

İslâm dininin temel kaynağı ve yegâne dayanağı olan âyet ve hadisler aynı zamanda klasik Türk edebiyatının da beslendiği kaynaklardan biridir. Evrensel bir vesika olan Kur'ân'ın konu edindiği her çeşit dinî öğe, divan şairinin gözünde mirî malı sayılmış ve her dönem şiire aksettirilmiştir. Hemen her divan şairinin divanında görülen âyet ve hadis iktibasları ile peygamber kıssaları, dinî temaların divan şiirindeki aksi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Divan edebiyatında sıklıkla işlenen dinî temaların başında Hz. Muhammed (s.a.) merkezli naat, tevhid, siyer, hilye, mevlîd ve kırk hadis gibi nazım türleri gelmektedir. Önceleri mevlîd ve siyer gibi nazım türleri içerisinde boy gösteren ve daha sonraları bir tür adı olacak şekilde örneklerine rastlanılan mi'râc-nâmeler/mi'râciyyeler¹ işlenen konu bakımından dinî tür kategorisinde ele alınmaktadır. Hz. Peygamber'in (s.a.) mucizesi sayılan mir'ac, Kur'ân'daki Necm ve İsrâ surelerinde geçmekte olup; Buhârî ve Müslim gibi önde gelen muhaddislerin yanı sıra birçok muhaddis tarafından da rivâyet edilmiş tarihî bir hadisedir.

Edebiyat tarihimizde manzum ve mensur şekilde yazılan mi'râc-nâmeler, Hz. Peygambere duyulan derin sevgi ve saygı sonucunda ortaya çıkmış ürünlerdir. Türk edebiyatında daha çok manzum şekilleri görülen bu türden eserlerin tertip, şekil ve bulunduğu bölüm açısından beş gruba ayrıldığı görülür. İlk olarak Prof. Dr. Metin Akar'ın ve sonrasında Prof. Dr. Mehmet Arslan'ın sistematize ettiği şekliyle manzum mi'râc-nâmeler müstakil, divan, mesnevî, mevlîd ve muhtelif eserlerdeki mi'râciyeler olarak beş farklı bölüm altında değerlendirilmiştir (Akar, 1987; Arslan, 2019). İncelemede tanıtılan Lebîb Efendi'nin *Mi'râciye*'si münacat ve naat bölümleriyle birlikte metin içi mensur bölümlerinin bulunması sebebiyle müstakil bir mi'râciye formundadır.

Mehmet Arslan'ın Türk edebiyatında manzum mi'râciyeler üzerine yaptığı, 14. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar 232 şaire ait 266 manzumenin incelendiği iki ciltlik ansiklopedik çalışmasında, bu makaleye konu edilen Lebîb Efendi'nin *Mi'râciye*'si yer almamaktadır. Arslan, muhtelif kaynaklarda varlığından söz edilen ancak bütün araştırmalarına rağmen ulaşılamadığını ifade ettiği eserler arasında Lebîb Efendi'nin *Mi'râciye*'sini zikreder (Arslan, 2019: 23).

Lebîb Efendi'nin *Mi'râciye*'si toplam 1003 beyitten müteşekkil hacimli bir eserdir. Bu çalışmada, eserin makale formunu aşacak olması sebebiyle, transkribe edilen metin örnekleriyle *Mi'râciye*'nin tanıtımı ve diğer mi'râciyelerden farklılıkları dikkatlere sunulmuştur. Eser, manzum ve mensur kısımlardan oluşmaktadır. Başka bir nüshasına rastlanılmayan eserin, düşülen fevaid kayıtlarından hareketle 1792 yılından önce

¹ “Edebiyatta, İslam peygamberinin yaşadığı göğe yükseliş ve manevî âlemlere geçiş mucizesini konu edinen manzum ve mensur dinî tür.” Akkuş, Metin (2008). *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası-Edebî Türler ve Tarzlar*. Erzurum: Fenomen Yayınları, 159.

yazıldığı düşünülmektedir. Bu makale Lebîb Efendi hakkında bilgiler, metinden örnekler, nüsha tavsifi, açıklamalar ve ekler kısımlarını içermektedir.

A. Edebiyatımızda Mi'râc ve Mi'râciyeler

Arapça kökenli mi'râc kelimesi (a-r-c/عرج) kökünden türemiş olup; basamak, merdiven, yükselme ve göğe çıkma (Parlatır, 2017: 471) anlamlarına gelir. Kur'ân'da mi'râc hadisesinin yer aldığı surenin adı olan İsrâ kelimesi ise (s-r-v/سرو) kökünden türemiş olup; gece yolculuğu (Parlatır, 2017: 372) anlamına gelir. Peygamber Efendimizin (s.a.) bir gece Mescid-i Harâm'dan Mescid-i Aksâ'ya yaptığı yolculuğa isrâ; oradan göğe yükselmesine ise mi'râc denilmiştir (Aslan, 2019: 28). "Mi'râcın sebeplerinden birisi, muhtemelen, milleti tarafından işkence gören, ama sabreden Hz. Muhammed'e (s.a.) metânet vermek, ona ileride sahip olacağı nimetleri göstermek olmalıdır" (Akar, 1987: 206).

Hakkında yazılmış metinlerin çokluğu sebebiyle mi'râc hadisesi edebiyatımızda bir nazım türü hâline gelmiş ve bu türden eserlere mi'râc-nâme veya mi'râciye denilmiştir. Klasik Türk edebiyatında yazılmış ilk manzum mi'râciye Ahmedî'ye (ö. 1414) aittir. Eser 497 beyit olup 1405/1406 yılında telif edilmiştir (Akdoğan, 1989: 264-310).

Mi'râciyeler genellikle mesnevî veya kasîde nazım şekliyle yazılmışlardır. Bu türden eserlerde en çok tercih edilen vezin, aruzun remel bahrinin *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbı olup metin içi bölümlerde farklı vezinlerin tercih edildiği de görülmektedir (Akar, 1987: 6).

Mi'râciyelerde işlenen konu Hz. Peygamberin gece Mescid-i Aksâ'ya yolculuğu ve semaya yükselmesi eksenindedir. Mucize addedilen mi'râc hadisesi, âyet ve hadislerden rivayetle şu şekilde gelişmiştir: Bir gece Resûlullâh Kâ'be'de -bazı rivâyetlerde Hz. Ali'nin kız kardeşi Ümmühânî'nin evinde- uykuda iken -bazı rivâyetlerde yakaza (uyku ile uyanıklık arası hal) halindeyken- Cebrâil (a.s.) geldi göğsünü yarıp zemzemle yıkadıktan sonra içine iman ve hikmet doldurup kapattı. Hz. Peygamberi Burak adında insan yüzlü bir bineğe bindirip Mescid-i Aksâ'ya götürdü. Hz. Peygamber burada iki rek'at namaz kılıp Cebrâil'in ona sunduğu şarap ve süt kâselerinden sütü tercih edip içti. Ardından gökyüzüne yükseldiler. Efendimiz semanın katmanlarında Hz. Âdem, Hz. İsrâ, Hz. Yûsuf, Hz. İdrîs, Hz. Harûn, Hz. Mûsa ve son katmanda Hz. İbrâhim'le görüştü. Sidretü'l-Müntehâ denilen yere geldiklerinde levh ü kalem cızırtılarını duydu ve Allâh'ın huzuruna çıktı. Allâhu Teâlâ burada Müslümanlara 50 vakit namazı farz kıldı. Dönüşte Hz. Musâ'nın 50 vaktin ümmete ağır olacağını söylemesi üzerine Hz. Peygamberin dileği doğrultusunda her biri on misline denk olacak şekilde namazın beş vakte kadar hafifletilmesi gerçekleşti (Arslan, 2019: 28).

Klasik Türk edebiyatında manzum ve mensur şekilde kaleme alınan mi'râciyelerde konu, motif ve hatta vezin benzerliği söz konusu olsa da farklılığı ortaya çıkaran müelliflerin sanatkârlığı olmuştur. İlk Müslümanlar arasında bile ihtilafa düşülen mi'râc hadisesi², divan edebiyatında İsrâ ve Necm sureleri, Buhari ve Müslim'den nakledilen hadisler ve belki de en önemlisi Hz. Peygamber sevgisi doğrultusunda kaleme alınıp, hayali motiflerle işlenmiştir. Sayıları üç yüzü bulan manzum mi'râciyeler, bu türün divan şiirindeki etkisini, önemini ve İslamî olguların edebiyatımızdaki aksini gözler önüne sermektedir.

B. Lebîb Efendi ve Mi'râciye'si

Lebîb Efendi hakkındaki bilgiler sınırlıdır. Divan edebiyatı tarihinde tezkireler aracılığıyla tespit edilmiş 11 tane Lebîb mahlaslı şair bulunmaktadır. Bu Lebîb mahlaslı şairler içerisinde bu makaleye konu olan *Mi'râciye*'nin kaleme alındığı dönemde yaşamış üç Lebîb mahlaslı şair göze çarpmaktadır. Bunlar Abdullah Paşâ-zâde Sâdık Efendi³, Necîb-zâde Ahmed Lebîb⁴ ve Vâsîf-zâde Abdullah Lebîb Efendi⁵'dir. Her üç şairin de hayatlarına dair çok az bilgi mevcut olup; günümüze ulaşmış eserleri bulunmamaktadır.

Mi'râciye'de 12 kez lebîb kelimesi geçmektedir. Bunlar daha çok "akıllı" anlamında Efendimiz'e (a.s.) atfen sıfat olarak söylenmiştir:

Maṭla'-ı nûr-ı hidâyet o lebîb

İstediler kim süvâr ola ḥabîb (yz. 9a)

² Mi'râcın bedenen mi yoksa ruhen mi gerçekleştiği konusunda bedenen olduğu konusundaki fikirlere muhalif Hz. Âişe ve Muâviye'nin ruhen olduğunu beyan etmeleri. Mi'râcda Hz. Peygamberin Allâh'ı görüp görmediği hususunda Hz. Âişe, Abdullah b. Mesud, Ebû Zer, Ebu Hureyre gibi sahabilerin "yaklaştığı Cebrâil (a.s.)'dı" rivâyetleriyle; Enes b. Mâlik'ten Şerik b. Abdullah rivâyetiyle "yaklaştığı Allâh'tır" yönündeki rivâyetler ihtilafın başlıca örneklerindedir (Arslan, 2019: 28-31).

³ 1747-48 yılında İstanbul'da doğmuştur. Anadolu muhasebeciliği görevinde iken 1812-13 tarihinde hastalanarak İstanbul'da vefat etmiştir. Kaynaklara göre, şiirlerini içine alan bir mecmuası vardır (Aksoyak, 2014).

⁴ Kayserili şairin tahsil hayatı hakkında bilgi yoktur ancak iyi bir eğitim gördüğü anlaşılmaktadır. Bir zaman Kayseri/Develi Karahisarı (Yeşilhisar) kadılığı görevinde bulunan şairin doğum ve ölüm tarihleri bilinmemekle birlikte, tarih düşürme konusunda usta olduğu ve 18. yüzyıl içinde yaşayıp yine aynı yüzyılda, belki 19. yüzyıl başında öldüğü düşünülmektedir (Köksal, 2014).

⁵ İstanbul'da doğan şair medrese öğrenimi görmüştür. 1798-99 yılında müderris olan şair 1827-28'de Kudüs, 1835'te Bursa ve 1836-37'de Mekke kadısı olmuştur. 1837-38 yılında Taif'te vefat eden şairin mezarı Mekke'dedir. Eserlerine dair bir bilgi yoktur (Kesik, 2014).

Bu seferde reh-nümâyım yâ habîb

*Ĥidmetiñdir câna minnet ey **lebîb** (yz. 21b)*

Şairin mahlası olan Lebîb ise 978 beyitlik *Mi'râciye*'nin 973. beytinde geçer:

*Göge çıkmak râvisin bil ey **Lebîb***

Kim tevâtür ĥaddine oldı qarîb (yz. 44a)

Lebîb Efendi'nin *Mi'râciye*'sindeki mensur kısımlar şiirlerin şerhine yönelik olup; anlamı pekiştirmek maksadıyla didaktik tarzda, anlaşılır bir üslupla yazılmıştır ve geniş yer tutmaktadır. Bu yönüyle *Mi'râciye*, Abdalbâkî Ârif Efendi'nin *Mi'râciyye*'sine (Ayan, 1986: 1-11) benzemektedir. Mesnevî nazım şekliyle yazılan eserin sadece giriş kısmındaki 7 beyitlik tevhid kısmı kasîde nazım şekliyle ve *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* vezniyle yazılmıştır. Geri kalan 996 beytin tamamında ise aruzun remel bahrinin *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbı kullanılmıştır. Eser, bu yönüyle Ârif'in *Mi'râcu'n-Nebî*'sine (Tunç, 1996: 715-870) benzemektedir.

Lebîb Efendi'nin *Mi'râciye*'si, yedişer beyitlik önce Arapça (*Der-Tevhid-i Bârî Celle Celâluhu ve 'Amme Nevaluhu ve Lâ İlâhe Gayruhu*) sonra Türkçe (*Der-Temcîd-i Bârî Cellet Kudretuhu ve Tetâbu'ati Na'mâ'uhu ve Lâ İlâhe Gayruhu*) iki tevhidle başlar. Bu tevhidleri 11 beyitlik bir adet naat (*Der-Na't-ı Seyyidü'l-Mürselin Habîb-i Rabbü'l-Âlemin Salla'l-lâhu 'Aleyhi ve Sellem*) takip eder. *Mi'râciye* bölümü 978 beyit olup, bu bölüme Cebrâil'in Hz. Muhammed'i mi'râca davet etmesi (*Hitâb-ı İlâhi Be-Cebrâ'il Li-Da'vetun Muhammed Salla'l-lâhu 'Aleyhi ve Sellem İlâ El-Mi'râc*) ile geçilir:

Diñle mi'râc-ı resûl-i ekremi

Enbiyâ vü mürseliniñ a'zamı (yz. 2b)

Eserdeki toplam beyit sayısı 1003'dür. *Mi'râciye*, müstakil mi'râciyeler içerisinde Ârif'in 1683 beyitli (Tunç, 1996: 715-870) ve Nahîfî'nin 1159 beyitli (Akbaş, 2006) mi'râciyelerinden sonraki en hacimli eser konumundadır.

Mi'râciye'de Lebîb'in iyi öğrenim görmüş olduğunu gösteren bir takım işaretler bulunmaktadır. Öncelikle çoğu divan şairi gibi Lebîb de Farsça ve Arapçaya vâkîf bir şairdir. *Mi'râciye*'nin başında yer alan Arapça 7 beyitlik tevhid bölümü ile bölüm başlıkları -diğer mi'râciyelerde görülmemiş bir özellik olarak Arapça ve Farsça karışımı yazılması- bizleri bu fikre sevk eden sebeplerdendir:

*Der-Tevhîd-i Bârî Celle Celâluhu ve ‘Amme Nevaluhu ve Lâ İlâhe Ğayruhu*⁶

N’ezkeru’l-lâhu’l-ķadîmu lâ ilâhe Ğayruhu

*N’a’refu’l-lâhu’l-‘alîmu lâ ilâhe Ğayruhu*⁷ (yz. 1b)

Diden-i Mîkâ’il ‘Aleyhi’s-Selâm Fî Maķâmîhi (Başlık yz. 16b)

Âmeden-i Mülk-i A’zam Be-Rehberî Sultân-ı Enbiyâ ve Âmeden-i Nidâ-yı Hudâ
(Başlık yz. 25b)

Mensur kısımlardaki üstleri kırmızı kalemle çizili Arapça âyet ve dua iktibasları Lebib’in eğitimli ve başka dillere vâkıf olduğunu gösterir:

Anîñ istikbâline anı Hudâ

*Gönderipdir Yef’alu’l-lâh mâ yeşâ*⁸ (yz. 11a)

Daķķ-ı bâba geldi didi bir melek

*Hâmilü vahyi ilahî min me’ak*⁹ (yz. 12b)

Lebib’in, iyi bir şair sıfatını hak edecek şekilde aruzun şiire uygulanması konusunda başarılı olduğu görülür. Kullanıldığında bir kusur addedilen zihaf, metinde hiç kullanılmamıştır. Metinde imâle (gice, didiler, yeryüzü vs.) ve med (çâr-unsur, bârgâh gibi vs.) yapılmıştır. Kafiyelerde aynı kelimeler sık sık kullanılmıştır. 1003 beyitlik *Mî’râciye*’de, makul görülebilecek derecede dört kez vezin hatası yapılmıştır. Bu kusurlar Arapça kelimelerin kafiyesinde yapılmıştır:

Hûr-ı ‘ayniñ zülflerine mesħi fermân

Eyledi Haķķ lutfi ile o zamân (yz. 5a)

Pes taħıyyat u şalât u tayyibât

Evvel âħir saña lâyıķ her taħıyyât (yz. 27a)

⁶ “Eşsiz yaratıcıyı birleme, O’nun bağış ve ikramı bütün varlığı kaplamıştır ve O’ndan başka ilâh yoktur.”

⁷ “Kadım olan Allâh’ı zikrediriz zira O’ndan başka ilâh yoktur, herşeyi bilen o Allâh’ı biz de biliyoruz zira O’ndan başka ilâh yoktur.”

⁸ “Allâh (c.c), dilediği şeyi yapar.” Âl-i İmrân 3/40; İbrahim 14/27.

⁹ “Seninle gelen ilahi vahye hâiz midir?”

Didi Aḥmed o selâm olsun 'aleynâ

Hem 'ibâd-ı şâlihîn üzre ola (yz. 27a)

Ġıybet ile cürm ü zenbe mübtelâ

*Olmayanlar görmeyeler nârı **kaṭ'â** (yz. 38a)*

Eserin dili, dinî metinlerde ve diğer mi'râciyelerde olduğu gibi sâdedir. Didaktik üslubun kullanıldığı eserde, okuyucuya “dinle, bil, kıl, eyle vs.” gibi emir kipinde fiiller kullanılarak nasihatlerle hadisenin önemi vurgulanmıştır:

Kıl *tefekkür kudretin bil Rabbiñiñ*

Eyle taşdıķ artsun îmânıñ seniñ (yz. 18a)

Diñle *mü'min şun'-ı Haḫḫ'ı 'ibret al*

Eyle taşdıķ bula îmânıñ kemâl (yz. 14a)

Mi'râciye diğer mi'râciyelerle benzerlik gösterdiği gibi kendine özgü motiflere de hâizdir. Allâh ve Hz. Muhammed'in mi'râc esnasındaki diyaloglarına geniş yer verilmesi ve bunun Allâh'ın lisan ile kelâm etmesi şeklinde yapılması eserin farklılık arz eden özelliklerindedir. Bu özelliğiyle *Mi'râciye*, Mecidî'nin *Mi'râciye'si* (Demirkazık, 2015: 849-886) ve Ömer Hâfız-ı Yenişehir-i Fenârî'nin *Mi'râciye'si* (Kaya, 2014: 677-718) ile benzerlik göstermektedir:

Didi Aḥmed lâyıķ it bunı baña

Haḫḫ buyurdu eyledim i'tâ saña (yz. 35a)

O Ĥudâ'dan bir ḫiṭâb irdi hemân

Cennetimde sâkin olur mü'minân (yz. 36a)

Mi'râciyelerde anlatılan olayı rivâyet eden sahabe veya muhaddisin isminin anılması klasikleşmiş motiflerdendir. Eserde Hz. Ali, İbn-i Abbâs, Enes b. Mâlik, İbn-i Eslem, İbn-i Câbir, İbn-i Hânî ile diğer mi'râciyelerden farklı iki hadis râvisinin ismi zikredilmektedir. Bu râviler, Hz. Ömer devrinde yaşamış ve önceleri Yahudi olan Müslümanlığı seçen Kâ'b b. Aḫbâr (ö. 652-53) (Kandemir, 2001: 1-3) ve Mâliki mezhebine mensup, Kurtubalı mutasavvıf Abdülcelîl b. Mûsâ el-Kasrî'dir (ö. 1211)¹⁰.

¹⁰ Kasrî, farklı rivayetlerinde Allâhu Teâlâ'nın Hz. Peygamber'e en güzel surette tecelli ettiğini ve bu tecellinin de Allah'ın isimleri ve sıfatlarının en güzel şekilde görülmesi ile gerçekleştiğini ifade eder. Nitekim, Abdülcelîl el-Kasrî'ye göre sûret ile sıfat kastedilmektedir. Bk. Erkaya, Mahmud

Mi'râciye'de arşta tuhaf varlıkların anlatıldığı kısım, Kasrî'nin *Şu'âbü'l-Îmân* adlı eserinden rivâyet edilmiştir:

Şeyh-i 'ârif ismidir 'Abdü'l-Celil

*Nisbeti **Kaşrî**'dir anî ey nebil*

Şu'âbü'l-Îmân'ı taştîr eyledi

Bu hadîsi anda tahtîr eyledi (yz. 25a)

Mi'râciye'nin imlâsı 18. yüzyılda yazılmış olduğu fikrini vermektedir. Son dönem imlasında görülen ek fiil (-dIr), geçmiş zaman ekleri (-mİş, -dI) ve nazal 'n' kullanımında incelmeye görülür. Harekelemenin olmadığı eserde şedde kullanımı düzensizdir. Bazı ifadelerin yazımında ise bir birlik yoktur (gice/gece, yeryüzü/yeryüzi, kapu/kabu gibi). Metinde soğuk, eyleñüz, sağışmak, korhu, der (ter), süd (süt), kocundı (gocundu), olısar, anlaru (onları) gibi arkaik ifadelere de rastlanmaktadır.

a. *Mi'râciye*'nin Bölümleri ve *Mi'râciye*'de İşlenen Motifler

Lebîb Efendi'nin *Mi'râciye*'sinde diğer *mi'râciyelerde* görülen genel motifler işlenmiştir. Metinde Hz. Peygamberin *mi'râcının* her kademesi kırmızı mürekkeple yazılmış başlıklar altında kaleme alınmıştır. Bu bölümler örnek beyitler hâlinde aşağıda sıralanmıştır:

Hişâb-ı İlâhi be-Cebrâ'il li-da'vetun Muhammed şalla'l-lâhu 'aleyhi ve sellem ilâ el-mi'râc

Mi'râca davetin tebliği ve *mi'râcın* zamanının zikredildiği bölümdür. Buradaki ifadeler göre *mi'râc* hadîsesi, nübüvvetin 12. senesinde Recep ayının 27. gecesi Pazartesi günü gerçekleşmiştir. Bu bölümde, Allâh'ın meleklerle 'hazır olun' emrini vermesi; Cibrâil'in peygambere nübüvvet tacını giydirmesi; Burak'a *mi'râcın* tevdi edilmesi gibi konular işlenmiştir:

Leyle-i İsrâ zuhûri Aşmed'îñ

Receb ayı seb'a 'işrîn gicesi

Çün ğurûb etdi semâda âfitâb

On ikinci senesinde bi'setin

Oldı mi'râc bir düşenbih gicesi

Haqq'dan irdi Cebre'il'e bir hişâb

Esad (2016), Kurtubalı Mutasavvıf Abdülcelil El-Kasrî ve Müteşâbih Hadislere Dair Şerhu Müşkili'l-Hâdis Adh Eseri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9/42.

Nüzûl-i Cebrâ'il 'aleyhi's-selâm ilâ da'vetihi Muḥammed 'aleyhi's-şalâtu ve's-selâm

Cebrâil'in, Ümmühânî'nin evinde yakaza (uyku ile uyanıklık hâli) hâlinde olan Hz. Peygambere gelip mi'râca daveti vahyettiği bölümdür. Bu bölümün devamında bu lütfun sadece Hz. Peygambere verildiği ve peygamberin bununla mutlu olduğu işlenmiştir:

<i>Ümmühânî hânesinde o habîb</i>	<i>Nevm-i yeğzân h'âba varmış o hasîb</i>
<i>Râhat etmiş âfitâb-ı âlemîn</i>	<i>Sakf-ı beyt açıldı o demde hemîn</i>
<i>Hep kapudan gelür idi Cebre'il</i>	<i>Şakḳ-dârı oldı mi'râca delîl</i>

Fî beyân-ı taḥdîs-i Cebre'il be-cezîl-i ni'me'l-Celîl ilâ Cebre'il

Cebrâil'in Allâh'ın güzel nimetlerini Hz. Peygambere anlattığı bölümdür. Bu bölümde Cebrâil'in dilinden Allâh'ın nimetlerinden bahsedilir. Ayrıca Allâh tarafından topraktan zemzem suyu çıkarıldığı; çocuğu olmayan Hz. İbrahim'e çocuk bahşedildiği; inkâr etseler dahi ihsanların insanlardan esirgenmeyeceği ifade edilir:

<i>Emr-i vahyi Cebre'ül etdi tamâm</i>	<i>Didi Cibrîl bir sözüüm var ey hümâm</i>
<i>Ni'met-i Ḥaḳḳ'a fe ḥaddîs¹¹ kavî-i Ḥaḳḳ</i>	<i>Ni'mete şükr it fe ḥaddîs didi Ḥaḳḳ</i>
<i>Halk olundı her bir a'zâm bir işe</i>	<i>Ḥafr-i zemzem emr olundı berreye</i>

Sudûr-ı fermân-ı ilahî li-vuzû'i 'aleyhi's-selâm be-mâ'ü'l-Kevser

Hz. Peygamberin göğsünün yarılıp Kevser suyuyla abdest aldırıldığı bölümdür. Bu bölümde Rıdvan'ın getirdiği ibrikten gusül alındığı ve bu gusülle Hz. Peygamberin yüceliğinin (devletin) arttığı ifade edilir:

<i>Emr olundı mâ'-ı Kevser'den getir</i>	<i>Ol vuzûyı meclis-i ḥâşa tuyur</i>
<i>Bu ḥitâbı eyleyince anda Rab</i>	<i>Ṭarfetü'l-ayn o maḥalle der-aḳab</i>
<i>Zâhir oldı anda Rıdvân o zamân</i>	<i>İki yâḳût ibriği Kevser hemân</i>

Vürûd-ı Ḥiṭâbu'l-lâhi's-selâm be-aḥz-i vuzû'-ı vuzû'i Muḥammed 'aleyhi's-selâm

Allâh'tan gelen emirle Hz. Peygamberin aldığı abdestin suyuyla gök ehlinin abdest aldığı anlatılan bölümdür. Sırasıyla Cebrâil, Mikâil, Azrâil, İsrâfil ve diğer meleklerin aldıkları abdestle Hz. Peygamberin cennette bile olmayan eşsiz gül kokusunu sürüldükleri ve daha önce böyle güzel kokmadıklarını ifade ettikleri anlatılır:

¹¹ "Anlat." Duha 93/11.

Alîñuz âb-ı vuzûnuñ cümlesin

Aldı Cebrâ'il vuzûnuñ cümlesin

Etdi Mîkâ'il'e teslîm o dağı

Etdi 'Azrâ'il'e teslîm o dağı

Etdi İsrâfil'e teslîm o hemân

Viridi birine melekden o zamân

Fî beyân-ı şudûr-ı fermân-ı libâs be-ılbâs-ı kâmet-i Efdâlu'n-nâs

Alınan abdestten sonra Hz. Peygamberin kametine uygun yakut, zümrüt ve 400 inci ile süslenmiş elbisenin giydirilme fermanının anlatıldığı bölümdür. İlerleyen bölümde elbisenin yanında imame (sarık) ve kemer sunulduğu da anlatılır:

Zât-ı pâkine sezâ fâhir libâs

Hakk yaratmış dikmemişdi anı nâs

Viridi Rıdvân Cebrâ'il'e o zamân

Kâmetine etdi ilbâs o hümâm

Fî vaşf-ı 'imâme-şerîf fâhr-i 'âlem şalla'l-lâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem

Metindeki ilk mensur kısımdır. Bir önceki bölümde sarılan sarığa dair bilgilerin verildiği bölümdür. Hz. Âdem yaratılmadan 80 bin yıl önce Rıdvân tarafından sarılan bu sarığın etrafında 40 bin meleğin hürmetle tesbih ettikleri ve her tesbihte Hz. Peygambere salat ve selam gönderdikleri anlatılır. Bu sarık mi'râc gecesi Cebrâil tarafından Efendimize takdim edilmiştir. Sarığın 40 bin kıvrımı olduğu; her kıvrımında Muhammed Resûlu'l-lâh, Muhammed Nebîyu'l-lâh, Muhammed Halîlu'l-lâh ve Muhammed Habîbu'l-lâh yazdığı aktarılır. Bu sarık ve üzerinde yazılanlar motif olarak diğer mi'râciyelerden farklılık arz eder:

Rivâyetdir ki ol 'imâme şerîfi hâzin-i cennet olan Rıdvân hazret-i Âdem 'aleyhi's-selâm halk olunmazdan seksen biñ yıl muqaddem o habîbiñ nâm-ı şerîflerine şarmışlar idi ve kırk biñ melâ'ik ol 'imâme laţîfiñ etrafında ta'zîm ü âdâbla şurup tesbîh ü tehlile meşğûl ve her tesbîh 'akabinde sultân-ı enbiyâ habîb-i Hudâ Muhammed Muştafâ şalla'l-lâhu 'aleyhi ve sellem hazretleriniñ rûh-ı şerîfine şalât u selâm iderler idi Cebrâ'il 'aleyhi's-selâm Mi'râc gicesi ol 'imâme şerîfi hâzin-i cinân hazret-i Rıdvân'dan ağız idicek etrafında muhâfaza olan kırk biñ melâ'ik bile geldiler ma'lûm ola ki ol 'imâme-i laţîf kırk biñ kevr idi her bir kevrinde bir haţt-ı şerîf Kudretu'l-lâh'dan yazılmış idi birisinde Muhammed Resûlu'l-lâh birinde Muhammed Nebîyu'l-lâh birinde Muhammed Halîlu'l-lâh birinde Muhammed Habîbu'l-lâh idi ol 'imâme-i şerîfi ta'zîm ü tekrîm ile hazret-i Cebrâ'il mübârek başına vaz' etdiler.

Birûn âmeden-i resûl-i muhterem şalla'l-lâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem ez-sa'âdet-hâne-i şerîf

Bu bölümde Hz. Peygamberin göğe çıkmadan önce zezem suyuyla abdest aldığı, Kâbe'yi yedi kez tavaf ettiği, iki rekât namaz kıldığı ve ümmetine dua edip beyt-i Hakk'a veda ettiği anlatılır:

Beyt-i Haqq'ı yedi kez etdi tavâf

Ka'be'ye etdi vedâ'î kalb-i şâf

Kıldı anda iki rek'atla namâz

Ümmeti hakkında etdi çok niyâz

Şudûr-ı fermân-ı ilahî be-şerh-i şadru'n-nebî şalla'l-lâhu 'aleyhi ve sellem

Hemen her mi'râciyede görülen bu bölümde, Hz. Peygamberin göğsünün ilahi emirle Cebrâil tarafından yarıldığı anlatılır. Hz. Peygamberin kalbinin temizlenmesinin nedeni ise Cemâlullah'ı görecek olması sebebiyledir:

Şerh-i şadra geldi fermân-ı Hudâ

Tâ habîb ola cemâline sezâ

Pes hatimde istirâhat eyledi

Emr ü fermâna itâ'at eyledi

Peyk-i Kudsi eyledi şakq şadrını

Etdi istihrâc o demde kalbini

Der-evşâf-ı şerîf-i Burak'ı berç-şitâb

Hz. Peygamberin mi'râc gecesi üzerine bindiği, yıldırım gibi hızlı Burak'ın vasıflarının anlatıldığı bölümdür. Bu bölümde Burak'ın Arapça konuştuğu, insan yüzlü, saçlarının kızıl, gözlerinin Zühre yıldızı gibi parlak, boynunun deve, gövdesinin katır, ayaklarının at, kuyruğunun ceylan gibi ve ne erkek ne de dişi olduğu anlatılır. Aynı zamanda doğu ve batıya varacak kadar geniş kanatlarının olduğu ve üzerinde Allâh tarafından süslenmiş eyer takımı olduğu ifade edilir:

Gel Burak'ın vaşfın idem saña ben

Hem kütübden naklin idem saña ben

Yüzi insân hem lisânı da 'Arab

Görmemiş göz mişlin anıñ ki 'aceb

Hüsn-i hattıyla yazılmış alnına

'Akl irişmez o Burak'ın hüsnüne

Fî beyân-ı feşâhatu'l-Burak be-lisânü'l-'Arabî

Metindeki ikinci mensur kısım olan bu bölümde, Burak'ın Arapça lisanla Cebrâil ve Hz. Peygamber ile olan diyalogu işlenmiştir. Diğer mi'râciyelerde de görülen bu bölümde Burak'ın üzerine binmesi gereken kişi hakkındaki ifadeleri ve Cebrâil ile olan konuşmaları ele alınır. Daha sonra Burak'ın talebi doğrultusunda kıyamet gününde Hz. Peygamberin kendisini binek olarak tercih edeceği anlatılır:

Fe kâle el-Burak ve 'izzeti Rabbi lâ yerkebuni illâ en-nebiyyü'l-Hâşimiyye ilâ batḥayyi'l-Kureşiyi Muḥammed bin 'Abdu'l-lâh şâhibü'l-Kur'ân ḥâtimü'n-nebiyyîn ve kâle en-nebî şalla'l-lâhu 'aleyhi ve sellem ene Muḥammed Resûlu'l-lâh¹² ḥazret-i Cebrâ'il 'aleyhi's-selâm didi ki ey Burak Allâh ḥaqqıyçün Muḥammed budur pes Burak bu kelâm-ı cân-fezâyı işitdi kemâl-i ḥayâsından dürüldi ve nihâyet hicâbından karnı üzerine rıfkla

¹² "Allâh'ın izzetiyle Burak dedi ki; Üzerime Haşimilerin peygamberi, Mekke'li Kureyşî kabilesinden Abdullah oğlu Muhammed'den (s.a.) ki, o Kur'an'ın sahibi ve peygamberlerin sonuncusudur, başkası binemez. Bunun üzerine Allâh'ın selâmı üzerine olan peygamber dedi ki; Ben Allâh'ın peygamberi Muhammed'im."

yatdı bir rivâyetde Cebrâ'il didi ki ey Burak bu ne hareketdir Burak ayıtdı bir niyâzım var anı 'arz etmek isterim hazret-i ekrem şalla'l-lâhu 'aleyhi ve sellem buyurdılar ki söyle Burak didi ki şimdi ben seniñ şeref-i hüdmetiñe ve râyiha-i tayyibeñe nâ'il oldum yârın kıyâmet günü huzûr-ı hümâyûna kırık biñ Burak geldikde hazretiñden mufârakata tâkat getüremem ricâ vü niyâzım oldur ki o günde benden gayrıya süvâr olmayasız didikde resûl-i ekrem ricâsın kabûl eyledi (...)

Fî beyân-ı rekûb-ı Habîbü'l-Hallâk bi'l-'izz ü es-sa'âdeti 'ale'l-Burak

Hız. Peygamberin Burak üzerinde semaya yükselişinin anlatıldığı bölümdür. Burak'ın üzerinde henüz semaya çıkmadan hicret makamında tekrar indirilen Hız. Peygamber, burada Tûr dağına doğru yatıp Hız. İsa'nın doğumuna doğru gitmiştir. Tayy-i zamanın yaşandığı bu bölümde her makamda ikişer rekât namaz kılan Hız. Peygambere sağdan ve soldan sesler gelmektedir. Bu sesler Yahudi ve Nasari sesleridir ve Efendimiz onlara iltifat etmemiştir. Bunun üzerine ümmetinin şerefli olduğu müjdesi verilmiştir:

<i>Maṭla'-ı nûr-ı hidâyet o lebîb</i>	<i>İstediler kim süvâr ola habîb</i>
<i>Pes rikâbın tutdı Cibrîl-i Emîn</i>	<i>Viridi Mikâ'il 'inânı o hemîn</i>
<i>'Arş-ı a'zamdan mu'azzam Muştafâ</i>	<i>'İzz ile bindi Burak'a pür-şafâ</i>

Fî beyân-ı evşâf-ı laṭîf Kuds-i şerîf

Mi'râc hadisesinin yaşandığı şerefli Kudüs şehrinin anlatıldığı bölümdür. Allâh'ın, Kudüs için, orda edilen secdelerde yapılan duaları kabul edeceği ve orayı ziyaret edenlere cennet havuzundan su içireceği aktarılır. Kudüs'ün mukaddes oluşunun sebebi Hız. Peygamberin oradan göğe yükselmiş olmasıdır. Allâh'ın ahiret günü mizanını Kudüs'e kuracağı ve ikinci sur üflendiğinde insanları Kudüs'te canlandıracağı ifade edilir. Allâh'ın dünya üzerinde 4 şehri (Mekke, Medine, Kudüs ve Şam) mukaddes kıldığı ve inananların bu şehirleri ziyaret etmesinin temenni edildiği aktarılır. Bu bölümde anlatılan Kudüs'e özgü ifadeler diğer mi'râciyelerden farklı bir motif arz eder:

<i>Kim iderse secdeyi sende baña</i>	<i>Saky iderim havz-ı kudsimden aña</i>
<i>Cennetimde anı iskân eyleyim</i>	<i>Rahmetimden aña ihsân eyleyim</i>
<i>Kuds'e didi bu şeref besdir saña</i>	<i>Kim habîbim gele senden o baña</i>

Fî beyân-ı evşâf-ı luṭf-ı şahretü'l-lâh fi'l-Kudsü's-şerîf

Kudüs'te Hız. Peygamberin onun üzerinden mi'râca yükseldiği ifade edilen kayanın (Allâh kayası/muallak taşı) anlatıldığı bölümdür. Kâ'b el-Ahbâr'ın Tevrât'tan nakille, İbn-i Câbir, İbn-i Hâni ve İbn-i Eslem'den rivâyetle bu kayanın mahiyeti

anlatılır. İsmi zikredilen ravilerden Kâ'b el-Ahbâr ve ondan alıntılanan hadis içeriği diğer mi'râciyelerden farklılık arz eden motif olarak karşımıza çıkmaktadır:

Kulluk idüp kim kıla sende namâz *Ba'dehu dergâhıma ide niyâz*
Her zünûbun ma'v idem ben o zamân *Anadan toğmuş gibi ola hemân*
İbn-i Esem İbn-i Câbir râviyân *Biz işitdik İbn-i Hânî'den 'ayân*

Fî beyân-ı 'azm-i şahretü'l-lâh ilâ istikbâl-i Muhammed Habîbu'l-lâh

Mi'râca çıkılan kayanın Allâh'ın emriyle cennetten Kudüs'e indirildiğinin ve 100 bin yıldır Hz. Peygamberi beklediğinin anlatıldığı bölümdür. İlerleyen bölümlerde bu kayanın Hz. Peygamberin ayaklarının tozuna yüzünü sürdüğü ve kayanın bulunduğu yerde diğer bütün peygamberlere Efendimizin imamlık ederek namaz kıldırıldığı aktarılır:

Cennet içre şahre yâkûtî hâcer *İndi tıtdı Kuds içinde bir ma'karr*
Turdu anda nice yüz biñ sâl u mâh *Tâ Muhammed Kuds'i etdi cây-gâh*
O habibiñ vech-i pâkin özledi *Dâ'imâ Kuds'e kudûmun gözledi*

Fî beyân-ı evşâfu'l-mi'râc li-şâhibü'l-Burak u et-tâc

Burak ve peygamberlik tacının sahibi olan Hz. Peygamberin mi'râca nasıl yükseldiğinin anlatıldığı bölümdür. Bu bölümde Efendimizin kayanın üzerine çıkıp Burak ve Cebrâil ile birlikte göğe yükselişi; kayanın uzun süredir bu an için beklediği; Burak'ın ayrılığa dayanamayacak olduğunu ifade etmesi aktarılır. İlerleyen bölümlerde, Kudüs'teki Kubbetü's-Sahrâ içerisindeki bu kayanın ayakta durmasının nedeninin, Mi'râc gecesi Hz. Peygambere ettiği kıyam sebebiyle olduğu ve inananların bu mucizeyi görüp tasdik etmeleri gerektiği ifade edilir:

O ma'hall çekdi Burak'ı Cebre'îl *Râkib oldı eyledi 'azm-i sebîl*
Gördi şahre kim 'urûc ider resûl *Nu'ka geldi didi o dem yâ resûl*
Siz gidicek bu firâka doymazam *Hıdmetiñden ayru bunda tırmazam*

Fî beyân-ı 'urûc-ı Habîb-i Hudâ ilâ seyr-i semâ'ü'd-dünyâ

Hz. Peygamberin, önünde Cebrâil ve Burak'ın dizginleri tutan Mikâil ile birlikte 100 bin melek eşliğinde dünya semasına yükselişin anlatıldığı bölümdür. Bu bölümde Cebrâil'in göğün yarılıp kapısı çaldığı, içeriden Simâil isimli ulu bir meleğin "gelen vahye hâiz midir?" sorusunu sorduğu ve Cebrâil tarafından cevaben "evet" denildiği aktarılır. İlerleyen bölümlerde, Hz. Peygamberin semanın bu ilk katmanında Hz. Âdem ile karşılaştığı, Hz. Âdem'in iki yanında kapı olduğu ve yüce nebinin bunlardan birinin cennet birininse cehennem olduğunu kelâm ettiği aktarılır:

Şahreden bindi Burak'a o resûl

Bir koptuşla eyledi 'arz-ı hüner

Derledi cev-v-i hevâda dökdi ter

Ḳurb-ı Haḳḳ'a ola reh-yâb o resûl

Bâd-ı şahrâ gibi kıldı o güzêr

Der yerine dürrle elmâs döker

Fî beyân-ı 'urûc Resûlu'l-lâh şalla'l-lâhu 'aleyhi ve sellem ilâ semâ'ü's-sânî

Mi'râcta görülen yeşil zümrütten yapılmış ikinci kat semanın anlatıldığı bölümdür. Kapıcısının İsrâfil olduğu ve hizmetinde 200 bin hizmetçisi olan 200 bin meleğin bulunduğu bu katmanda Efendimiz, Hz. İsa ve Hz. Yahyâ ile görüşür. Daha sonraki kısımda bu katmanda süt gibi beyaz bir deryanın varlığından söz edilir. Bu deryanın suyu hayat suyudur. Allâh yeryüzünde çürümüş ölümlere bu sudan yağmur misali damlatarak onlara yeniden can bahşetmektedir:

Bir melek kim nâmı İsrâfil anıñ

Her birine iki yüz biñdir melek

O semâ yâḳût-ı ḥamrâdan idi

İki yüz biñ ḥıdmetinde bil anıñ

Ḥıdmet iden ile taḥḳîḳ etme şekk

Bir rivâyet dürr-i beyzâdan idi

Fî beyân-ı dîden-i 'acîb şun'-ı ilahî cellet ḳudretuhu

Efendimiz ikinci katmandan geçerken Allâh'ın yarattığı farklı varlıkları gördüğüne dair bilgilerin anlatıldığı bölümdür. Bu bölümde bir yüzü buz bir yüzü ateş insan yüzü yüce bir melek görülür. İlerleyen beyitlerde başka bir melek görülür ve bu meleğin yetmişer bin dile, ağza, yüze ve başa sahip olduğu aktarılır. Dillerinin hiçbirini birbirine benzemeyen bu meleğin ağzından Allâh zikri hiç eksilmez:

İzzetiyle geçdi anı Muştafâ

Bir melek kim nişfi nâr u nişfi ḳar

Bir 'acibe şey yaratmış o Ḥudâ

Yüzi insân hey'eti şâḥib-vaḳâr

Fî beyân-ı 'urûcihi 'aleyhi'ş-şalâtu ve's-selâm ilâ semâ'ü's-sâlîs

Mi'râcta beyaz incilerle süslenmiş üçüncü kat semanın anlatıldığı bölümdür. Akbaba suretinde 300 bin meleğin hizmetinde 300 bin meleğin olduğu bu katmanda Hz. Peygamber, Hz. Süleymân ve Hz. Dâvud ile görüşmüştür. İleriki beyitlerde bu katmanda intikam denizi görülür ve bu denizin yerde ve gökte hiçbir hayvanı canlı bırakmayan Nûh Tufân'ını yaptığı aktarılır:

Çün üçünci göge irdi Muştafâ

Nûr-ı câmid ḳuflı anıñ ey hümmâm

Cebre'il itdi semâ bâbını daḳḳ

Dürr-i ebyaz ḥalk olunmuş o semâ

Hem ziyâsı şemse beñzerdi tamâm

Bir nidâ inledi o dem ki min yedukḳ¹³

¹³ "Kim çaldı?"

Fî beyân-ı 'urûcihi 'aleyhi's-şalâtu ve's-selâm ilâ semâ'ü'r-râbî'

Güneşin orada olduğu ve kapısında Musâil adındaki meleğin hizmetinde 400 bin meleğin 400 bin hizmetçisinin bulunduğu, semanın dördüncü katmanının anlatıldığı bölümdür. İbn-i Abbâs'tan rivayetle aktarılan bu katmanın adı Erkilon'dur. Hz. Peygamber burada diğer mi'râciyelerde ender görüleceği üzere Hz. Musa, Hz. İsa, Firâvun'un eşi Âsiye, Hz. Musâ'nın annesi İmrân ve Hz. İsa'nın annesi Meryem ile görüşür. Hepsinin mücevherlerle süslü tahtları ve kasırları olduğu anlatılır. Bu katmanda ayrıca bir avuç kadarının dünyayı donduracağı belirtilen beyaz bir kar denizi de görülür:

*Hâkiminiñ ismi Mûşâ'il anî
hâzır anî*

Cümle dört yüz biñ melek

Her birine cümle dört yüz biñ melek

Hıdmet ider eyle taşdik etme şekk

Boş yeri yok hep melâ'ikle tolu

Şems-i dünyâ andadır gâyet ulu

Fî 'urûcihi 'aleyhi's-şalâtu ve's-selâm ilâ el-hâmîs

Her yeri altından yapılmış, dört göğü ve 500 bin hizmetçiye sahip 500 bin meleğe hâkim ulu bir meleğin bulunduğu semanın beşinci katmanının anlatıldığı bölümdür. Bu bölümde Hz. Peygamberin Hz. İsmâil ve Hz. Ya'kûb ile görüştüğü aktarılır. Sonraki beyitlerde tuhaf varlıkların yaşadığı ateş denizinin görüldüğü ve dünyadaki yıldırımların bu denizden türediği aktarılır:

Gördi İsmâ'il ü Ya'kûb'ı bi-'ayân

Anlara virdi selâmı o hemân

Didiler ehlen ve sehlen merhabâ

Ey ahî şâlih Muhammed Muştafâ

Fî 'urûcihi 'aleyhi's-şalâtu ve's-selâm ilâ es-sâdis

Kapısındaki meleğin adının Ruhâil olduğu ve her yerinin inciden yaratılmış semanın altıncı katmanının anlatıldığı bölümdür. Ruhâil'in emrinde 600 bin melek olup onların da hizmetlerinde 600 bin melek vardır. Hepsinin yüzleri güleç ve bebek gibidir. Hz. Peygamberin burada Hz. Nuh ve Hz. İdris ile görüştüğü anlatılır:

Geçdi andan sâdise etdi şu'ûd

Dürr-i meknûndan yaratmış o Vedûd

Hâkiminiñ ismi Rûhâ'il idi

Açdı bâbı merhabâlar eyledi

Dîden-i Mikâ'il 'aleyhi's-selâm fî ma'âmîhi

Mikâil'in (a.s.) makamının görüldüğü ve anlatıldığı bölümdür. Her birinin 700 bin hizmetçisi olan 700 bin meleğe hâkimlik eden Mikâil'in önünde yüce bir terazi vardır ve bu teraziyle Hz. Peygamberin ümmetini tartmaktadır. Sahip olduğu meleklerin her biri bir âlem almıştır. Bu âlemlerde ise yüz binlerce melek vardır ve vazifeleri gökyüzünden kar ve yağmuru yeryüzüne indirmektir. Yeryüzüne inen her

melek kıyamete kadar geri dönmemektedir. Sonraki beyitlerde Hz. Peygamberin dünyadaki yeşilliklerin kaynağı olan yeşil bir deniz ile karşılaştığı anlatılır:

Virdi Mikâ'il'e o demde selâm

O selâmı aldı didi ey hümâm

*Müjde saña ümmetiñ Hayru'l-Ümem
ümem*

Vezn-i ümmet ağır ez-cümle

Hüdmetinde yedi yüz biñdir melek

Her biriyçün yedi yüz biñ var melek

Fî beyân-ı 'urûcihi ilâ semâ'ü's-sâbi'

Kapıcısının adının Ruhâil olduğu ve semanın son katmanı olan yedinci katmanın anlatıldığı bölümdür. Bu katmanda insan yüzlü 700 bin meleğin hizmetinde 700 bin melek vardır. Ayrıca Allâh'a yakın olan büyük melekler bu katmanda meskündür. Sonraki beyitlerde *Mâ 'abednâke'l-'ibâde*¹⁴ zikirleri çeken bu melekler içerisinde başı arşta ayakları toprak altında olan ve bir lokmayla dünyayı yutabilecek, bir nefesle deryaları içebilecek ulu bir meleğin görüldüğü aktarılır:

Anda sâkin cümle kerrûbî melek

Keşretine 'aql irişmez etme şekk

Sözi sükker cümle insân yüzleri

Zikr ü tesbîh tâ'at-i Haqq işleri

Diden-i 'acâib Halku'l-lâhu te'âlâ

Allâh'ın kudretini gösteren yaratıkların görüldüğü ve anlatıldığı bölümdür. Yedinci katmandan geçen Hz. Peygamber çeşit çeşit yaratıklar görmektedir. 700 biner dile, ağza, yüze ve başa sahip bu varlıklar, her gün Allâh'ı tesbih etmekte ve nur denizine dalmaktadırlar. Denizden çıkıp silkelendiklerinde ise her bir damlada Allâh'ı zikreden bir meleğin düştüğü ifade edilir. Sonraki beyitlerde insan, öküz, kuş ve aslan yüzlü dört yüzü olan bir varlıktan bahsedilir. Her bir yüzün kendi cinsine dua ettiği ve Allâh'ın o duaları geri çevirmediği aktarılır:

İzzetiyle geçdi andan Muştafâ

Bir 'acâ'ib dağı gördi mü'minâ

Bir melek kim yedi yüz biñ başı var

Her başında yedi yüz biñ yüzi var

Her yüzünde yedi yüz biñ ağız var

Her ağzında yedi yüz biñ dili var

Zâhir şoden-i Beyt-i Ma'mûr

Kimi âlimlerce Kâ'be, kimisine göre insanın kalbi ve kimilerine göre de semada bulunduğu iddia edilen Beyt-i Ma'mûr'un, *Mi'râciye*'de semada olduğu fikrinin verildiği ve anlatıldığı bölümdür. Bu bölümde, Beyt-i Ma'mûr'un kırmızı yakuttan ve yeşil zümrüitten iki kapısının olduğu; bu kapılarda 10 bin adet altından kandil yandığı; gümüşten 500 yıl uzunluğunda minaresi olduğu; gece-gündüz 600 bin meleğin tavaf

¹⁴ "Hakkıyla kulluk edemedik."

edip secde etmek için geldiği; bu meleklerin Müslümanlar gibi hac ettikleri ve kıyamete kadar bunu yaptıkları anlatılır:

O maķâmдан eyledi çünkim mürûr *Zâhir oldu Beyt-i Ma'mûr'a 'ubûr*
Beyt-i Ma'mûr kırmızı yâķût idi *İki bâbı hem yeşil zümrüd idi*

İmâmet kerd-en-i resûl der-Beyt-i Ma'mûr u iķtidâ kerd-en-i ehl-i semâ be-cumhûr

Cebrâil'in davetiyle Efendimizin Beyt-i Ma'mûr'da gök ehline imamlık edip namaz kıldırıldığı anlatılan bölümdür. Diğer mi'râciyelerde ender görüleceği üzere, Hz. Peygamberin burada kılınan iki rekât namaz sonrasında Allâh'a namazı ümmetine hediye etmesini istemesi yer alır. Sonraki beyitlerde Hz. İbrâhim ile görüşen Hz. Peygamberin, cennetin zeminini gördüğü aktarılır:

Didi Cibrîl ey habîb-i müste'ân *Eyleñüz bunda imâmet siz hemân*
Cümle vildân 'arş u kürs ehl-i semâ *Bula 'izzet cümlesi uyup saña*
İki rek'at eyledi anda edâ *Yedi kat gök ehli etdi iķtidâ*

Fî beyân-ı 'urûci'l-Muştafâ ilâ maķâm-ı Sidretü'l-Müntehâ

Hz. Peygamberin göklerle cennetleri gölgesi altına aldığı düşünölen bir ağaç olan Sidretü'l-Müntehâ'ya yükselişinin anlatıldığı bölümdür. Yapraklarının altın ve zümrütten, meyvesininse tepsî gibi geniş olduğu belirtilen bu ağacın boyunun 500 bin yıl mesafesinde olduğu aktarılır:

Tavli anıñ elli yüz biñ yıl tamâm *Hem sebû-veş meyvesi de ey hümâm*
İstimâ' it yaprağınñ a'zamın *Setr iderdi bu zemîniñ cümlesin*

Fî beyân-ı ba'z-evşâf-ı maķâm-ı Cebrâ'il 'aleyhi's-selâm

Cebrâil'in (a.s.) makamının anlatıldığı bölümdür. İnci ve elmaslarla süslenmiş kürsülerin bulunduğu ve mihrabının boyunun 80 yıllık mesafede olduğu yerin anlatıldığı kısımdır. Bu bölümde Hz. Peygamber saf nurdan yaratılmış bir minder üzerinde oturur. Her bir yanında Tevrat, İncil, Zebur ve Kur'an'ı yazıp okuyan on binlerce melek vardır. Sonraki beyitlerde Hz. Peygambere şarap, bal ve sütle dolu üç ayrı kâse sunulur. Akabinde Hz. Peygamberin sütü seçmesi üzerine Cebrâil'in yaptığı yorum işlenmiştir:

Halk olunmuş o resûlu'l-lâh için *Hep muraşşa' o habîbu'l-lâh için*
Pes habîbi etdi iclâs Cebr'e'il *Dört yanında kürsi bî-ħadd ey ħalîl*
Dürr ü elmâs kürsiler bî-reyb ü şekk *Çevresinde ħâzır anıñ çok melek*

Niyâz kerden-i Cebrâ'il 'aleyhi's-selâm dü-rek'at namâz der-mağâm-ı h'îş

Diğer mi'râciyelerde ender görülen bu bölümde Cebrâ'il'in Hz. Peygamberden makamında iki rekât namaz kılmasını istediği aktarılır:

Bula 'izzet bu mekânım ey hümmâm *İki rek'at kıla siz bunda tamâm*
İtrîniyle bula şöret bu mağâm *Her melek ide ziyâret tâ kıyâm*

Vedâ'-ı Cebrâ'il 'aleyhi's-selâm

Hz. Peygamberin Cebrâ'il'e vedasını anlatıldığı bölümdür. Bu bölümde Cebrâ'il'in hep orada yaşadığı, Hz. Peygamberin ona beni yalnız bırakma dediği ve buna karşın Cebrâ'il'in makamını parmak ucu kadar geçse yanacağını söylemesi ve vedası anlatılır:

O mağalde didi Cebrâ'il hemân *Halk olaldan Sidre'dir baña mekân*
Bu mağâmdan parmağ ucu ger geçim *Yâ Muhammed hep yanar bâl ü*
perim

Ricâ-yı a'zam Cebrâ'il 'aleyhi's-selâm ez-Ḥabîb-i Ḥudâ 'aleyhi's-selâm

Diğer mi'râciyelerde ender görülen bu motifte Cebrâ'il'in Hz. Peygamberden ricası konu edilmiştir. Cebrâ'il'in ricası, mahşer gününde sırat köprüsü üzerine kanatlarını açıp ümmetin kanatları üzerinden geçerek cennete girmelerini sağlamak istemesi yönündedir:

Maşher içre geldiğinde o Caḥîm *Pes kuruldukda şırât-ı müstaḥîm*
Dûzaḥ üzre ideyim baş-ı cenâh *Cümle ümmet bula âteşden felâh*
Geçe andan râhatıla cennete *Cennet içre vâsıl ola ni'mete*

'Ubûr kerden-i Muşafâ ez-Sidretü'l-Müntehâ ilâ seyr-i envâ'-ı hicâb-ı kibriyâ

Hz. Peygamberin Sidretü'l-Müntehâ'dan geçip çeşitli perdeleri seyrinin anlatıldığı bölümdür. Bu bölümde Hz. Peygamberin 70 bin perdeyi geçtiği; her bir perdenin 500 yıllık mesafede olduğu; şeş-cihetin ve anasır-ı erbânın olmadığı yerlerin görülmesi anlatılır. Burak'a veda eden Hz. Peygamber burada Refref'e binip yol alacaktır:

Geçdi yetmiş biñ hicâbı o ḥabîb *Her biri beş yüz senedir ey lebib*
Şeş-cihetden yokdur anda bir eser *Kimse virmez çâr-'unşurdan ḥaber*

Hıdmet kerden-i Mikâ'il 'aleyhi's-selâm

Cebrâ'il'den ayrılan Hz. Peygambere, Mikâ'il'in arkadaşlık edişinin anlatıldığı bölümdür. Bu bölümde Hz. Peygamberin Mikâ'il'in kanadına bindiği, sayısız deryaları

geçip ateş dolu bir denize girdikleri ve bu denizin sahilinde Mikâil'in veda edişi anlatılır:

Cebre'il'den ayrılınca gurbete

Geldi o demde Mikâ'il hıdmete

Bu seferde reh-nümâyım yâ habîb

Hıdmetiñdir câna minnet ey lebîb

Hıdmet kerden-i İsrâfil 'aleyhi's-selâm

Hz. Peygambere Mikâil'den sonra İsrâfil'in (a.s.) arkadaşlığının anlatıldığı bölümdür. Bu bölümde binlerce perdenin geçildiği; yedinci denizin görüldüğü; kudret ve heybet perdelerinin geçilip İsrâfil'in veda etmesi anlatılır:

Zâhir oldı anda İsrâfil 'ayân

Pes resûle etdi ta'zîm o zamân

O habîbi aldı peri üstüne

Sür'atiyle ide işâl dostuna

Biñ hicâb-ı kibriyâyı geçdiler

Zâhir oldı baħr-i sâbi' gördüler

Hıdmet kerden-i Refref ilâ Muħammed şalla'l-lâhu 'aleyhü's-şamed

Burak'tan inen Hz. Peygamberin, Refref adlı binek üzerinde perdeleri geçtiğini anlatan bölümdür. Refrefle Arapça kelâm eden Efendimizin mekân ve zamandan münezzeh bir âleme gittiği anlatılır. Manzum kısımdan sonra başlıksız hâlde üçüncü mensur kısım gelmektedir. Bu mensur kısımda *üdnü minnî*¹⁵ hitabının işitildiği ve *Fe kâne kâbe kavseyñ ev ednâ*¹⁶ makamına çıkıldığı aktarılır:

Muştafâ bindi o Refref üstüne

Sürdi o dem lâ-mekân şahrâsına

Bindügi demde 'Arabca söyledi

Şoħbet idüp Aħmed'e Refref didi

Lâ-mekân mülkinedir 'azmiñ seniñ

Fazl-ı Hakk'dır sâki-i bezmiñ seniñ

Diden-i 'arş-ı a'zam-ı ilahî cellet 'azametuhu ve 'allet kelimatuhu

Hz. Peygamberin arş-ı azâma çıkmasının konu edildiği bölümdür. Bu bölümde Hz. Peygamberin her perdeyi *üdnü minnî* hitabıyla geçtiği; arş-ı azâma çıkıp ayakabılarını çıkaracak olması üzerine çıkarma emrinin geldiği; arş-ı azâmla konuştuğu; arş-ı azâmın önce Efendimizin yaratılıp sonra kendisinin yaratıldığını ifade ettiği konu edilir:

Biñ hitâb-ı üdnü minnî'le nidâ

Her birinde oldı nice biñ 'atâ

Her nidâda geçdi niçe biñ hicâb

Vâşıl oldı 'arşa o bî-irtiyâb

¹⁵ "Bana yaklaş" demektir. Yılmaz, Mehmet (1992). *Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*. İstanbul: Enderun Kitabevi, 158.

¹⁶ "Aradaki mesafe iki yay boyu oldu, hatta daha yakın (oldu)." Necm 53/9.

Fî beyân-ı şîfatü'l-'arş u 'acâ'ib-i şun'-ı Rabbenâ

Arşta görülen tuhaf yaratıkların anlatıldığı bölümdür. Bu bölüme Enes b. Mâlik'ten rivâyetle Hz. Peygambere arş-ı izzetin sorulması üzerine giriş yapılır. İleriki bölümlerde arşta altmışar bin âlemlerin var olduğu, bu âlemlerde sayısız melek, insan ve cinlerin yaşadığı ifade edilir. Dört büyük halife isimlerinin zikredildiği bu bölümde, onları sevenlerin günahlarının bağışlandığı aktarılır:

Her bir 'âlem altmışar biñ ins ü cinn Şağışınca bilmez anlar ins ü cinn
Emr-i Hakk'la anlar istiğfâr ider Kim severse o Ebû Bekr ü 'Ömer

Diger fi şîfatü'l-'arş u 'acâyib şun'-ı Rabbenâ

Abdülcelil Kasrî'nin *Şu'abü'l-Îmân* adlı eserinden rivâyetle aktarılan bu bölümde, her başında binlerce başı, yüzü, ağzı ve dilleri olan bin 600 bin başlı yaratıkların olduğu; Efendimizin korktuğu; bunun üzerine Allâh'ın 'kendine gel' hitabının duyduğu aktarılır:

Gördi 'arşı korhu kapladı özün Heybetinden kabladı dehşet gözün
Hayretiyle kaldı Ahmed bî-mecâl İrdi Hakk'dan emr-i da' nefsek te'âl¹⁷

Âmeden-i mülk-i a'zam be-rehberî sultân-ı enbiyâ ve âmeden-i nidâ-yı Hudâ

Diğer mi'râciyelerde sıklıkla söz edilen Hz. Peygamberin ağzına damlatılan damla hakkındaki bölümdür. Bir rivâyete göre bu damla ilim ve rahmet damlası olup çok lezzetlidir:

'Arş-ı Hakk'dan indi hikmet tamlası Bir rivâyet 'ilm ü rahmet tamlası
Ağzın açıp yutdı o dem katreyi Görmedim dir andan ehlâ nesneyi

Şeyh Ahmed Gazâlî 'Uyûnu'l-Mecâlis-nâm¹⁸ kitabında zîkr ider ki

Metindeki dördüncü mensur kısmın başlığı, 'Ahmed Gazâlî'nin Uyûnu'l-Mecâlis adlı kitabından rivâyet edildiği üzere'dir. Hz. Peygamberin arşta Allâh'ı methetmesinin anlatıldığı bölümdür:

(...) Lâ uhşî senâ'en 'aleyke ente kemâ esneyte alâ nefsik¹⁹ diyüp sükût etdi hitâb-ı izzet vârid oldı ki yâ Muhammed sen her lâyıq olmayandan pâksin benim iznimle baña

¹⁷ "Kendine gel."

¹⁸ Kâdî Abdülvehhâb'ın (ö. 1031) olan bu eser, müellif tarafından sehven Ahmed Gazâlî'ye (ö. 1126) ithaf edilmiştir (Koca, 2001).

¹⁹ "Sana hakkıyla senâ (övgü) etmem mümkün değildir; ancak sen kendini hakkıyla bildiğin için, kendi kendine senâ edersin."

benden senâ eyle pes Muhammed Muştafâ Et-taḥiyyâtü li'l-lâhi ve's-şalavâtü ve't-ṭayyibât²⁰ didi her bâd ki (...)

Âmeden-i nidâ-yı Raḥmânî celle şânuhu ve 'amme nevâluhu

Bazı rivâyetlere göre Allâh'tan bazılarına göre ise Cebrâil'den geldiği ileri sürülen hitabın anlatıldığı bölümdür. Bu bölümde Allâh'ın Hz. Peygambere beni öv, beni yaşat dediği; Peygamberinse seni hakkıyla sena etmem mümkün değil cevabını verdiği; Peygamberin selâmın üzerimize olsun dediği ifade edilir:

Yâ Muhammed diyü geldi bir nidâ Kim ḥabîbe virdi ḥayret o şadâ
O nidâ pes ḥazret-i Ḥaḳḳ'dan idi Bir rivâyet Peyk-i Ḳudsî'den idi

Ḥazret-i Rabbü'l-Âlemîn'in selâmın aldıḳda vârid olan ḥiṭâb-ı ilahî

Hz. Peygamberin Allâh'ın selâmı üzerine 'selâmın üzerimize olsun' demesinin anlatıldığı metindeki beşinci mensur bölümdür. Bu bölümde, Allâh'ın 'Cebrâil'i aramızdan çıkardım ama sen ümmetini dâhil ettin' hitabı üzerine Efendimizin 'ümmetim bedenen burada değildir ama ruhen benimledir, zayıf ve ahir zamana mübtela ümmetimi nasıl bu inayetten mahrum ederim' dediği aktarılır:

Faḫr-i 'âlem şalla'l-lâhu 'aleyhi ve sellem Rabbü'l-âlemîniñ selâmet-i dâreyn olan selâm-ı selâmet-encâmın alup Es-selâmu 'aleynâ ve 'alâ 'ibâdî'l-lâhi's-şâliḥin²¹ didikde bisât-ı inbisât meş'ar bir ḥiṭâb-ı ilahî geldi yâ Muhammed uhricet Cebrâil min beyninâ ve ente tedhûli ümmetike fi sırrınâ²² ya'ni demekdir ki yâ Muhammed ben Cebrâ'il-i Emîn'i beynimizden iḫrâc etdim ümmetiñi sırrımıza idḥâl idersiñ (...)

İnbisât u iltifâtî Mûcib u bâ'is şudûr-ı ḥiṭâb-ı ilahî

Hz. Peygamberin, Allâh'ın selâmına ümmetini dâhil etmesi üzerine ümmete cennetin hediye edilişinin anlatıldığı bölümdür. Sonraki beyitlerde Kadir gecesinin hediye edildiği, meleklerin o gecede sabaha kadar dua ettiği ve böylelikle inananların günahlarının bağışlandığı anlatılır:

Bu selâmiñ şâmil olsun ümmete Fazlıñ ile dâḫil olsun cennete
Cümle ersün 'âşiyâna bu 'atâ Bâ'is olsun cennetiñe ey Ḥudâ

Naḳl olunur ki Ḥaḳḳ Te'âlâ Kalem'i ḫalḳ idicek yaz diyü emr eyledi

Metindeki altıncı mensur kısımdır. Diğer mi'râciyelerde ender görülen bu kısımda Allâh'ın Kalem'e kendi isminden sonra Muhammed isminin yazılmasını

²⁰ "Bütün duâlar, senâlar, bedenî ve malî ibâdetler Allâhu Teâlâ'ya mahsustur."

²¹ "Selâmın bizlere ve Allâh'ın sâlih kullarının üzerine olsun."

²² "Ya Muhammed, ben Cebrâ'il'i aramızdan çıkardım ancak sen ümmetini sırrına dâhil ettin."

emrettiği ve tahiyata oturulduğunda okunan duada karşılıklı selamların mi'râctaki görüşme sebebiyle olduğu ifade edilir. Hz. Peygamberin Allâh ile mi'râcta selamlaşması ve ümmetini buna dâhil etmesi sebebiyle selâm vermenin sünnet; almanınsa farz edildiği anlatılır:

Qalem didi ki ne yazayım yâ Rabb Qâla'l-lâhu te'âlâ uktub mekâdiri külli şey' fe kâle el-çalem mâza uktube evvelu kâle uktub Lâ ilâhe illa'l-lâh²³ pes çalem dört biñ yıl başı üzre devr idüp tamâm yazdı andan şoñra ne yazayım yâ Rab didi hiçâb-ı 'izzet geldi ki Muçammed resûlu'l-lâh yaz (...)

İrâ'et kerden-i Hudâ yek-çubbe ez-raçmet-i bî-nihâye be-Muçşafâ 'aleyhi's-selâm

Hz. Peygambere, kapısındaki anahtarın kilidinin *Lâ ilâhe* ile *illâ'l-lâh* ile açıldığı kubbenin gösterildiği kısımdır. Diğer mi'râciyelerde ender görülen bu bölümde, Allâh'ın rahmet ve kudret deryalarından bahsedilir. Ayrıca mü'minlerin bu rahmet deryalarına gireceği ve onlara bu lütfun hediye edileceği anlatılır:

<i>Vaçy olundu geldi Haçç'dan bir nidâ</i>	<i>Sendedir miftâhı anıñ Muçşafâ</i>
<i>Lâ ilâhe ile illâ'l-lâh'ı yâd</i>	<i>Eyleriseñ o çapu olur güşâd</i>
<i>Etdi tevçhid vaçdet-i Haçç'a resûl</i>	<i>Bâb açıldı eyledi o dem duçûl</i>

Çabûl şoden-i armağân-ı Habîb 'aleyhi's-şalâvâtu'l-lâh el-Muçcib

Hz. Peygamberin ümmetinin selamını Allâh'a takdim etmesi üzerine, Allâh'ın Efendimizin ümmetini kutsamasının anlatıldığı bölümdür.

<i>Tuñfelerden eyle iñşân ümmete</i>	<i>Tâ hedâyâ idem anı ümmete</i>
<i>Ümmetiñdir çayr-ı ümmet didi Haçç</i>	<i>Fazlım ile raçmetime müsteçhak</i>

Haçret-i Muçammed Muçşafâ çalla'l-lâhu 'aleyhi ve sellem buyurdular ki

Metindeki yedinci mensur kısımdır. Bu bölümde Hz. Peygamberden nakille Allâh'ın kelâmı aktarılır. Allâh'ın, Yahudi ve Hristiyanların kendisine insanî vasıflar atfetmesine karşın Efendimizi O'nu ayne'l-yakîn gördüğü ve onları yalanlayıp doğruyu anlatması gerektiği aktarılır. Bu bölümde konu edilen diyalog ve Allâh'a atfedilerek aktarılan ifadeler diğer mi'râciyelerden farklılık arz etmektedir:

Ref'-i hiçâbdan şoñra müşâhede-i Rabbü'l-'izzet ü envâr-ı haçkiçat yüz gösterdi neñ ü rûçdan müçerred olup çuvvet-i imân ve 'irfânla bâki çalkdıçda ve nice yüz biñ

²³ "Allâhu Teâlâ Kalem'e 'her şeyin miktarını yaz' dedi, Kalem önce 'ne yazayım' dedi ve sonra ona dendi ki 'Lâ ilâle illa'l-lâh' yaz."

kelimâtdan sonra Cenâb-ı Bârî celle şânuhu hazretinden bir hitâb-ı şamedânî vârid oldu ki yâ Muhammed müşebbeheden bir tâ'ife baña şûret isnâd etdiler ve Yehûd tâ'ifesi Yedullâhi mağlûleh²⁴ didiler ve Neşârî tâ'ifesi şâlisü sülsetin²⁵ didiler (...)

İhsân u 'atâ kerden-i Bâkî li-rü'yeti Muhammed 'ayn-i Bâkî

Allâh'ın ihsanı olarak rü'yetin anlatıldığı bölümdür. Bu bölümde rü'yetin bizim anladığımız şekliyle gözle görme olmadığı ifade edilir:

Fâni gözler göremez anı o Kadîm *Bâkî gözle görünür Bâkî Kadîm*
Hakk te'âlâ bir kadîmi bâşire *Etdi ihsân oldu vechi nâzire*

Vürûd-ı iznû'r-Rahman li-Habîbihi ilâ seyr-i Cinân

Allâh'ın sevgilisi olan Hz. Peygambere cennetleri izlemesi için verilen iznin anlatıldığı bölümdür. Bu bölümde *ev ednâ* sırrına mazhar olan Efendimizin sonrasında Cebrâil'in yanına geldiği ve onunla birlikte cennetleri seyretmek üzere yaptığı yolculuk anlatılır. Şiir kısmının sonunda metnin sekizinci mensur kısmı vardır. Burada cennete giren Hz. Peygambere Rıdvan'ın 'cennetin ekseri senin ümmetine mahsustur' dediği rivâyet edilir:

Etdi teslîm Cebre'il'e öyle bil *Didi mi'râciñ mübârek Cebre'il*
Aldı anı geldi cennet bâbına *Nâzır ola kaşır-ı 'âlî şânına*

Âmeden-i Rıdvân li-Hıdmet-i Habîbu'r-Rahman 'aleyhi şalâtu el-Mennân

Cennetin bekçisi olan Rıdvan'ın Hz. Peygambere cennetleri gezdirmek için ettiği hizmetlerin anlatıldığı bölümdür.

Geldi istikbâle Rıdvân bî-direnk *Hıdmetinde yedi yüz bin var melek*
Her biriniñ yedi yüz bin 'askeri *Halk olaldan zıkr-i Hakk'dır işleri*

Fî beyân-ı ba'z evşâf-ı medâyinü'l-Cennet ü kuşûr-hâ vü Hûr-hâ

Sekiz kapısının olduğu rivâyet edilen cennet içerisindeki hurilerin anlatıldığı bölümdür. Hurilerin 70 katlı hüfle giydikleri, parlak nurdan vücutları olduğu, bir katre tükürseler dünyadaki suları şeker edeceği ve misk gibi kokacağı aktarılır. Bu hurilerin dudaklarında besmele; yüzlerinde Ebu Bekir ve Ömer; alınlarında Osman; çenelerinde ise Alî yazdığı anlatılır. Meleklerin yüzlerinin anlatıldığı bu motif diğer mi'râciyelere nazaran ender özelliktedir:

²⁴ "Allah'ın eli bağlıdır." Mâide 5/64.

²⁵ Üçüncü üç.

Bir rivâyet nakl ider ehl-i hadîs

Bâb-ı cennet sekiz oldu cümlesi

Her kapunî dâhîlinde yüz cinân

Halk olundu didi anî râvisi

Zâhir şoden-i nehr-i ‘acâ’ib fi vaşaful’l-Cinân

Cennetin ortasından geçen tuhaf ve adının Kevser olduğu ileri sürülen nehrin görülmesi üzerine yazılan bölümdür. Bu nehrin toprağı misk; içindeki dağları inci ve yakut; balçığı anber; sahili safrandır:

Zâhir oldı nehr-i a‘zam ki ‘aceb

Vaşfidemez ehl-i tefsîr ü edeb

Cebre’î’le sordular nehri hemân

Didi Kevser Hakk kelâmında ‘ayân

Penç beyt ki beste-i Hûrâ-yı Cennet est

Diğer mi‘râciyelerde görülmeyen bir motif olarak cennetteki hurilerin söylediği beş beyitlik şiirin işlendiği bölümdür. Bu bölümde hurilerin hep neşeli oldukları, gam duymadıkları, yaşlanmadıkları, ölmedikleri ve Müslümanlara huri edildikleri için şükrettikleri anlatılır:

Nâ‘imâtız hüzn irişmez dâ‘imâ

Şâhidâtız gam da gelmez ebedâ

Kâsiyâtız eskimez sevb dâ‘imâ

Şâbebâtız kocamazız ebedâ

Dîden-i aşl-ı enhâr-ı erba‘a min mâ' vü leben ü hamr u ‘asel

Cennet seyredilirken su, süt, şarap ve bal akan dört ırmağın anlatıldığı bölümdür. Bu bölümde bu nehirlerin kaynağını merak eden Hz. Peygamberin, kilidi Besmele olan bir kapıdan içeri girdiği ve her nehrin aktığı duvarlarda yazılanlara şahit olduğu aktarılır. Bismi'nin m'sinden su, Allâh'ın h'sinden süt, Rahman'nın m'sinden şarap ve Rahîm'in m'sinden bal aktığı müşahede edilir. Ahirette her işinde Besmele getiren kimsenin bu havuzlardan içeceği anlatılır:

Bismi mîminden akar şu ırmağı

Lafz-ı Allâh hâsı da süd ırmağı

Mîmi Raḥman'dan çıkar hamr ırmağı

Hem Raḥîm'in mîmidir bâl ırmağı

Der-beyân-ı dîden-i kaşr-ı ‘âlî ez yek-bâre yâḫût-ı sürḥ

Kırmızı yakuttan tek başına duran bir kasra girildiğinin ve bu bölümdeki hediyelerin anlatıldığı bölümdür. Bu bölümde Hz. Peygambere fakirlik libasının takdim edildiği, fakirleri aşağılamaması gerektiği ve bu hırkayı fakir ve kanaat ehlinin giydiği anlatılır:

Bu ‘acâ’ib şey ne şeydir ey Hudâ

Didi Hakk kim bu libâs-ı fuḫarâ

Bu muraḫka'dan libâsı enbiyâ

Giydiler hep mürselîn ü evliyâ

Diden-i taht-ı rıdvân 'aleyhi's-selâm

Rıdvân'ın tahtının görüldüğü bölümdür. Bu bölümde Rıdvân'ın önünde sayısız nurdan anahtar vardır. Bu anahtarların ise insanların bir tevhid getirdikleri takdirde Allâh'ın onlara bahşedeceği köşkün anahtarları olduğu ifade edilir:

Ümmetiñden biri bir tevhid ide

Aña Hakk bir kaşr-ı nûrı halk ide

Diden-i kaşr-ı a'lâ-yı seb'a fi'l-Cenneti

Cennet içinde görülen yedi büyük köşkün anlatıldığı bölümdür. Bu bölümde âmâ birinin attığı her yedi adım için ona bir köşk verileceği ve yatağından namaz için kalkan Müslümana bu köşklere hediye edileceği ifade edilir. Son beyitte ise Allâh'ın mü'minlere cenneti helal; kâfirlere haram kıldığı aktarılır. Körlere ve gece namazına kalkan mü'minlere verilecek olan hediyelerin anlatıldığı bu motif diğer mi'râciyelerde ender görülür:

Ümmetiñden biri bir a'mâ yide

Rehber olup yedi adım yer gide

Ecr-i a'mâyâ muqâbil Ahmedâ

Yedi kaşrı fazl-ı Hakk ide 'atâ

Vürûd-ı ızn-i el-Deyyân ilâ seyrü'n-nîrân

Allâh'ın izniyle Hz. Peygamberin cehennemi temaşa edişinin anlatıldığı bölümdür. Bu bölümde Hz. Peygamberin Mâlik adındaki melekle cehennemi gördüğü; cehennem kapısındaki anahtarların dünyayı kaplayacak kadar büyük olduğu; kapısının adının Babü'l-Emân olduğu; cehennem zincir ve işkence aletleriyle doldurulduğu aktarılır:

Aldı İsrâfil habîbi o hemân

Etdi teslîm Cebre'il'e o zamân

Pes getürdi o resûli Mâlik'e

Göre nârı kâfir olur salike

Diden-i seb'-arazîn 'ale'l-icmâl

Cehennemdeki yedi katmanının gösterildiğini anlatan bölümdür. Bu bölümde burun deliklerinden ateş çıkan Suhâil isimli yüce bir meleğin Hz. Peygambere cehennem katmanlarını anlatması işlenir:

Zâhir oldı bir zebânî ki 'acîb

Gözler anı görmedi gâyet mehîb

Qaddi anîñ yer ve gök tavli kadar

Menharından cümle âteşler çıkar

Der-beyân-ı diden-i seb'-i ebvâb-ı nîrân u temâşâ kerden-i îşân

Cehennemdeki yedi kapı ve içerisindekilerin anlatıldığı bölümdür. Mâlik bu azapları görmeye kimsenin takat getiremeyeceğini ifade eder. Bu bölümde yedi cehenneme açılan yedi kapının olduğu; isimlerinin sırasıyla cehennem, Hâviye,

Cahim, Sakar, Laza, Hutame ve Sa'ir olduğu; Nemrud'dan Firâvun'a Yahudilerden Hristiyanlara birçoklarının cehennem katmanlarında azap gördükleri ifade edilir:

Didi Mâlik tâkat olmaz kimseye

Bu cehennem âteşini görmeye

Kâbil-i rü'yet olanı gösteriñ

Görmesi lâzım kelâmı gösteriñ

Diyüp dergâh-ı Hakk'a ricâ vü niyâz u şefâ'at-i ümmete aġâz eyledi

Metindeki dokuzuncu ve son mensur kısımdır. Hz. Peygamberin cehennemi gördükten sonra çokça tazarru etmesi üzerine Allâh'ın onun ümmetini -yapılması gerekenler yapıldığı takdirde- cehenneme koymayacağı sözünün alındığının anlatıldığı kısımdır:

Ol kadar tazarru' ve münâcât ve bükâ eyledi ki Cebrâ'il ve Mikâ'il ve melâ'ike-i muharrebîn bile aġlaşdılar pes hiâtâb-ı 'izzet vârid oldı ki habîbim seniñ hürmet ü 'izzetiñ benim 'indimde ġâyet 'azîmdir ve şefâ'atiñ maqbûldür hâtırın hoş tut ki ümmetiñ hakkında seni Ve le sevfye yu'çike rabbuke fe terdâ²⁶ hiâtâbına mazhar etdim saña ol kadar 'âşiler virem ki sen râzı olasın ve yevm-i kıyâmetde maġâm-ı Maġmûd ve şefâ'at-i kübrâ seniñdir denildikde server-i kâ'inât ve mefhar-ı mevcûdât bu in'âm u ihsâm ve bu lutf-ı 'azîmi gördükde rızâ-yı Hakk'ı taleb için du'â idüp Allâhümme inni e'ûzu bi afvike min ikâbik²⁷ didi (...)

Min neşâyih-i ilahî li-Resûlihi şalla'l-lâhu 'aleyhi ve sellem

Allâh'ın, Hz. Peygambere ettiği nasihatların anlatılan bölümdür. Bu bölümde Hz. Peygambere Allâh tarafından sabırlı olması, kendisini üzmemesi, fakirlikle övünmesi ve namazı vaktinde kılması gibi telkinler nakledilir. Bu bölümde Allâh tarafından verildiği aktarılan öğütler ve işlenen tema diğer mi'râciyelerde ender rastlanılan motiflerdendir:

Seni tekzîb eyleyince bir 'ibâd

Şabr ile sen baña eyle istinâd

Tur namâza it du'âyı sen baña

Fazlım ile gösterem 'arşım saña

Ķabûl kerdên-i Celîl murâd-ı Cebrâ'il li-ikrâm-ı Ķabîbihi el-Cemîl

Önceki bölümlerde bahsi geçen ve Cebrâ'il'in ricasının kabul edilmesinin anlatıldığı bölümdür. Cebrâ'il'in duası çevresinde işlenen bu motif diğer mi'râciyelerde ender görülür:

Virdüm izni Cebrâ'il'e ey habîb

Eyleye baş-ı cenâhın ey lebîb

Dergehimde oldı maqbûl hâceti

Pes o yolda bula ümmet râhatı

²⁶ “İleride Rabbin sana verecek de hoşnut olacaksın.” Duha 93/5.

²⁷ “Allâhım senin cezandan yine senin afvına sığınırım.”

Vürûd-ı izzn-i Hüdâ li-rücû'î Resûluhu el-Muştafâ 'aleyhi's-selâm

Hız. Peygamberin Allâh'tan gelen izinle Sidre'den inişinin ve Hız. Musa ile görüşmesinin konu edildiği bölümdür. Diğer mi'râciyelerin hemen hepsinde görülen bu motifte namazın elli rekâttan beş rekâta düşürülmesi aktarılır:

Eyledi pes Sidre'den o dem 'ubûr *Hâzret-i Mûsâ'ya etdi o mürûr*
Sordı Mûsâ o resûle ey habîb *Ümmetiñe ne 'atâdır ey lebîb*

Fî beyân-ı şevâb eş-şalâtu'l-mefrûzatihi me'a el-cemâ'ati muvâfiķâ bi's-şerî'atü'l-Muħammedî 'aleyhi's-selâm

Hız. Ali'den rivâyetle cemaatle kılınan namazın faydalarının konu edildiği bölümdür. Diğer mi'râciyelerde rastlanılmayan bu bölümde dine uygun şekilde cemaatle kılınan namazın sevab açısından tüm yaratılmışlardan daha ağır geldiği ifade edilir:

Hep melekler enbiyâ şems ü kamer *Cümle Ye'cûc ile Me'cûc cinn-i şer*
Cümlesiyle tartılursa bir namâz *Ağır ola şer'e uygun bir namâz*

Şevâbu's-şalâtu mine'l-kıyâm ilâ el-ķu'ûd muṭâbıķa li-sünnetü's-şerîfuhu

Enes b. Mâlik'ten rivâyet edilen bu bölümde, namazın sünnet olduğu üzere her kademesinde işlenen sevaplar anlatılır. Namazda Allahu ekber, Fatıha, rükû, secde ve tahıyyat bölümlerinde okunan dualarla kazanılan sevaplar konu edilir:

Didi bir gün o Şefî'ü'l-müznibîn *Ger kıyâm etse namâza mü'minîn*
Dise çün Allâhu ekber bir kişi *Ola o kes anadan toğmuş gibi*

İhtilâfât nüzûluhu 'aleyhi's-selâm mine'l-mi'râc be-eyy-i meķâni nezelun

Hız. Peygamberin mi'râctan yeryüzüne gönderilişinin anlatıldığı bölümdür. Bu bölümde mi'râcın üç veya dört saat kadar sürdüğü rivâyet edilmiştir. Bazı rivâyetlerde Kudüs'e ordan Mekke'ye, bazı rivâyetlerde ise Ümmühâni'nin evine tekrar indiği aktarılmıştır. Efendimizin Cebrâil'e ümmetinin ona inanmayacağı korkusunu iletmesi ve bunun üzerine Cebrâil'in 'Ebu Bekir sana inanır' telkinleri konu edilmiştir:

Gitme gelme sâ'at üçdür ey hümâm *Bir rivâyet oldı dört sâ'at tamâm*
Şun'-ı Hâķķ'dır eyle taşdıķ mü'minâ *Defter-i şiddiķa nâmın yazıla*

İnkâr kerden-i Ebû Cehl-i la'în me'a küffâr-ı Kureyş mi'râcihi 'aleyhi's-selâm

Hız. Peygamberin Mekke'ye dönüp mi'râcı haber vermesi üzerine Ebu Cehl ve müşrik Kureyşlilerin onu istihza etmelerinin konu edildiği bölümdür.

Geldi Bû Cehl idüp istihzâ añâ

Bir haber viridi ki işdin sen baña

Ûuds'e vardım göge çıkdım bu gice

Geçdi dört sâ'at kadar ancak gice

Sebeb-i tesmiyeti Ebî Bekr eş-şiddîk li-taşdîk-i mi'râcû'n-Nebî evvelâ

İlk olarak Hz. Ebu Bekir'in Hz. Peygamberin mi'râcını tasdik ve tebrik etmesinin işlendiği bölümdür:

Didi Şiddîk o nebîdir hem resûl

Nuḡ-ı pâki vahy-i Hakk etdim kabul

O resûldür anı taşdîk eyledim

Sözi Hakk'dır anı taḡkîk eyledim

Su'âl kerden-i şanâdid-i Kureyş ez-evşâf-ı Ûuds-i Şerîf

Kureyşin önde gelenlerinin 'Kudüs'ü gördüysen bize anlat' demeleri üzerine Hz. Peygamberin önüne Kudüs'ün gelmesi ve onu tahlil etmesinin konu edildiği bölümdür. Lebîb mahlasının zikredildiği ve son beytinde Efendimize salat ile selamın gönderildiği en son bölümdür:

Luḡ u ihsân itdi Rabbim o zamân

Şehr-i Ûuds oldı baña karşı 'ayân

Zâhir oldı Mescid-i Akşâ baña

'Arş-ı Belkıs gibi geldi bir yana

C. Nüşa Tavsifi

Lebîb Efendi'nin *Mi'râciye*'si, Amerika Birleşik Devletleri New York Columbia Üniversitesi Burke Kütüphanesi Uts Ms. Tur. 1 numarada *Mi'râciye* ismiyle kayıtlıdır.

El yazması eser 186 x 121 (131 x 76) mm. ebadında, 15 satırlı, 46 varaklı (43+3 v.) ve yeşil bezle kaplanmış motifsiz mukavva ciltlidir. Yazma rakabeli ve miklepli olup basit altın renkle süslenmiş ser-levhalıdır. Altın renkle çizilmiş sütunlar içerisinde başlıkların kırmızı, metnin siyah mürekkep ile yazıldığı yazmada harekesiz nesih yazı stili tercih edilmiştir. Yazmanın son vikaye sayfasında talikle yazılmış dinî bir hikâye yer alır. Müstakil bir kitap formundaki yazmanın ilk iki sayfasında üç adet fevaid kaydı ve Derviş Nureddin'in mührü bulunmaktadır. Aharlı ince beyaz kâğıt kullanılan yazmada yer yer yanlış yazılmış kısımlarda mürekkebin yalanıp silindiği ve sütun aralarına kelime ve beyit sıkıştırıldığı görülür.

Baş: Der-Tevhîd-i Bârî Celle Celâluhu ve 'Amme Nevaluhu ve Lâ İlâhe Ğayruhu

N'ezkeru'l-lâhu'l-ḡadîmu lâ ilâhe Ğayruhu

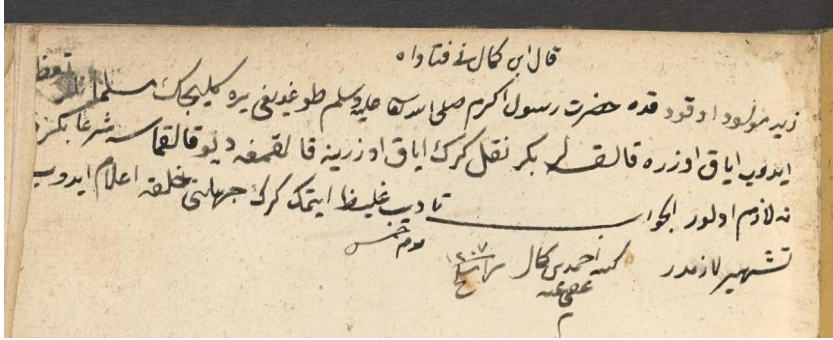
N'a'refu'l-lâhu'l-'alîmu lâ ilâhe Ğayruhu

Sonu: Şalli sellim o resûlûñ ruḡuna

Âline evlâdına ezvâcına

a. Eser Hakkında Açıklamalar

Yazma eserlerin yazım tarihi, müellifi veya hangi vakfa ait olduğu konusundaki bilgileri içeren kayıtlara fevaid (faydalar) kaydı denir. Bu kayıtlar eserin baş veya son kısmında yer alan vikaye (koruma) adı verilen boş sayfalarda bulunur. Fevaid kayıtlarında yazmanın sahipleri tarafından düşülmüş mülkiyet, vakıf, mütalaa vs. kayıtları bulunur (Ece, 2015: 315). Tespit ettiğimiz *Mi'râciye*'de bu kayıtlardan üç tane vardır. Bunlardan ilki Ahmed bin Kemâl imzasını taşıyan bir fetva kaydıdır. Rebi'ü'l-evvel selh yevm-i hams 1207 (15 Kasım Perşembe 1792) tarihli kayıt, mevlüt okunurken ayağa kalkmak mevzusundadır:

Kâle İbn-i Kemâl Fî Fetâvâh

Zeyd Mevlüd okudukda *hazret-i resûl-i ekrem şalla'l-lâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem* toğduğu yere (bölüme/kısıma) gelecek müslümanlar ta'zim idüp ayak üzre kalksalar Bekr naql gerek (anlatıdır diye) ayak üzerine kalkmağa diyü kalkmasa şer'en Bekr'e ne lâzım olur.

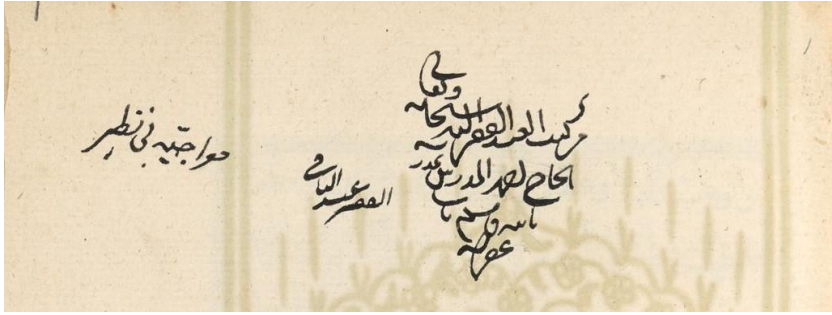
El-cevâb te'dib-i gâliz itmek gerek cihânî halka i'lâm idüp teşhîr lazımdır.

Ketebe Ahmed bin Kemâl 'Ufiye 'Anhü

Rebi'ü'l-evvel selh yevm-i hams 1207

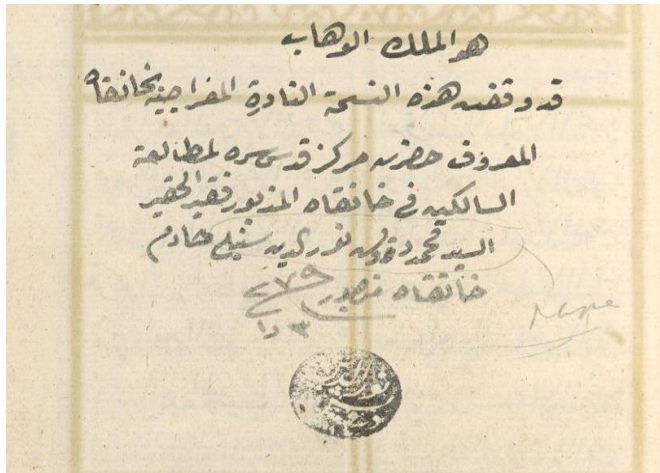
Eserin bir sonraki vikaye sayfasında ise biri mülkiyet biri vakıf kaydı olmak üzere iki adet kayıt görülmektedir. Mülkiyet kayıtları, esere sahip olan kişinin mülkiyetini gösteren kayıtlardır (Ece, 2015: 380). Yazmada geçen mülkiyet kaydı, Kâsım Paşa medresesi müderrisi el-hacc Ahmed ismiyle müsemma, zamanının Diyarbakır müftüsü Ebu'l-vefâ Ahmed Hilmi²⁸ aittir. Bu kayıtta herhangi bir tarihe rastlanmamaktadır. Kayıt aşağıdaki gibidir:

²⁸ 1841-1902 tarihlerinde yaşayan Ahmed Hilmi, otobiyografisinde iki tane eser yazdığını aktarır. Eserlerinin adları *Tertibu Ebi'l-Vefâ* ve *Mu'nu'l-Kârî Fî Tercemeti Ahvâli Ricâli'l-Buhârî* dir. Korkusuz, M. Şefik (1996). *Arşiv Belgelerinde Son Devir Diyarbekir Ulemâsı*. İstanbul: Melisa Matbaası, 25-27.

Min kütübî'l-'abdü'l-fakîr ileyhi subhânehu ve te'âlâ El-Hâcc Aĥmed El-Müderriş Müderriş-i Şâniye-i Kâsım Pâşâ ğufira lehu el-fakîr 'abdu'l-bâķi mi'râciyye-i bi-naẓîr.

Vikayede yer alan son kayıt ise bir vakıf kayıdır. “Bu kayıtlar eserin özel mülkiyetten feragat edilerek herkesin faydalanabileceği duruma getirildiğine delalet eden kayıtlardır” (Ece, 2015: 464). Kayıtta Sünbülî tarikatına mensup Seyyid Mehmed Derviş Nureddin isimli şahsın, eseri 29 Ağustos Cuma 1862’de tekkedeki salıkların istifadesi için Merkez Efendi tekkesine vakfettiği görülür:

Hüve'l-Mülkü'l-Vehhâb

Ķad vakĶet hazîhi'l-nüşhati'n-nâdiretü'l-mi'râciyye be-hânķâhu'l-ma'rûf Ķazret-i Merkez Ķuddise sırrıhu li-mütâla'atu's-sâlikiyye fi-hânķâhu'l-mezbûr el-fakîrü'l-Ķakîr Seyyid Meĥemmed Dervîş Nure'd-dîn Sünbülî ĥâdim-i ĥânķâh-ı mansûr 3 Rebi'ü'l-evvel 1279.

Eserin serencamı çok hareketli ve bir o kadar da değişik şekilde cereyan etmiştir. Farklı isimlerin aidiyetinde ve farklı kütüphanelerin kayıtlarında kendine yer bulan eser, en son Amerika Birleşik Devletleri’nde Columbia Üniversitesine bağlı Burke Kütüphanesinde tespit edilmiştir.

Yukarıda bahsi geçen kayıtlardan *Mi'râciye*'nin en erken 15 Kasım Perşembe 1792 tarihinden önce yazıldığı anlaşılmaktadır. Kayıt tarihinin düşüldüğü fetvanın içeriğiyle ilgili Lebîb, *Mi'râciye*'nin okunurken hürmeten ayakta okunmasını talep ediyor gibidir.

Sonuç

Klasik Türk edebiyatı tarihinde İslâm diniyle alakalı yazılmış edebî metinlerde temel kaynağın âyet ve hadisler olduğu görülür. Kur'ân'da Necm ve İsrâ surelerinde bahsi geçen ve Buhâri ile Müslim gibi güvenilir sayılan muhaddislerce rivâyet edilen mi'râc hadisesi, divan edebiyatında sıklıkla işlenen dinî temaların başında gelmektedir. Hz. Peygamberin mi'râc mucizesi etrafında şekillenen bu türden eserlere mi'râc-nâme veya mi'râciyye denilmiştir. Belirli motifler çerçevesinde ve güvenilir hadis ravileri dayanak gösterilerek kaleme alınan mi'râciyelerin müstakil, divan, mesnevî, mevlid ve muhtelif eserlerdeki mi'râciyeler olarak beş farklı bölüm altında incelendiği ve sistematize edildiği görülür.

Bu makalede hakkında pek fazla bilgi bulunmayan ve 18. yüzyıl divan şairlerinden olduğu düşünülen Lebîb Efendi'nin, Amerika New York Columbia Üniversitesi Burke Kütüphanesi Uts Ms. Tur. 1 numarada bulunan müstakil mi'râciye formundaki *Mi'râciye* adlı eserinin transkribe edilen metin örnekleriyle ön incelemesi ve tanıtımı yapılmıştır.

El yazması eserin, üzerindeki fevaid kayıtlarından 1792 tarihinden evvelce bir tarihte yazıldığı düşünülmektedir. Eserin başka nüshasına rastlanmamış olup; eserde istinsah ya da temmet tarihine dair herhangi kayıt bulunmamaktadır. Mürekkep yalama ve sütun aralarına beyit sıkıştırma faaliyetlerinin görüldüğü *Mi'râciye*'de siyah ve kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Harekesiz nesih yazı stiline tercih edildiği eser 46 varaktır. Eserin, bu türde yazılmış müstakil mi'râciyeler içerisinde en hacimli üçüncü eser olduğu tespit edilmiştir.

Klasik Türk edebiyatında mi'râcnâmeler hakkında yapılmış çalışmalarda bahsi geçmeyen *Mi'râciye*, 1003 beyit olup; manzum-mensur karışık formda yazılmıştır. Lebîb Efendi'nin *Mi'râciye*'sinde Allâh ile Hz. Peygamber arasındaki diyaloglara geniş yer verilmesi; Cebrâil'in duası ve bu duanın kabul edilmesi; Abdülcelil Kasrî ve K'ab b. Ahbar rivâyetlerinin zikredilmesi; hurilerin cennette söyledikleri beş beyitlik bestenin işlenmesi; körlere ve uykudan uyanıp namaz kılanlara cennette verilecek olan köşklere tavsif edilmesi diğer mi'râciyelere göre farklılık arz eden başlıca özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmayla, 18. yüzyılda yaşadığı düşünülen Lebîb Efendi'nin yurtdışında tespit edilen *Mi'râciye* adlı el yazması eserinin metinden veriler sunularak tanıtılması amaçlanmıştır. Mi'râciye türünün yeni, farklı ve hacimli bir örneği olan eserin, mi'râc hadisesi eksenindeki eserlere katkı sağlaması ümit edilmektedir.

Kaynakça

- Akar, Metin (1987). *Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâmeler*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Akbaş, Sıddıka (2006). *Süleyman Nâhîfî'nin Mi'râciyye'si*. Yayınlanmamış YL tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE.
- Akdoğan, Yaşar (1989). Mi'râc, Mi'râc-nâme ve Ahmedi'nin Bilinmeyen Mi'râc-nâmesi. *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 9, 264-310.
- Akkuş, Metin (2008). *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası-Edebî Türler ve Tarzlar*. Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Aksoyak, İsmail Hakkı (2014, 12 Ağustos). *Lebîb, Abdullah Paşa-zâde Sâdık Efendi*. Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. Erişim: : 06.07.2021.
<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/lebib-abdullah-pasazade-sadik-efendi>
- Arslan, Mehmet (2019). *Manzum Mi'râc-nâme ve Mi'râciyyeler I-II*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.
- Ayan, Hüseyin (1986). Abdülbâkî Ârif Efendi'nin Mi'râciyyesi. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21, 1-11.
- Demirkazık, H. İbrahim (2015). Mecîdî'nin Mi'râciye'si. *Turkish Studies*, 10/8, 849-886.
- Ece, Selami (2015). *Klasik Türk Edebiyatı Araştırma Yöntemleri (I-II)*. Erzurum: Eser Basım Yayınları.
- Erkaya, Mahmud Esad (2016). Kurtubalı Mutasavvıf Abdülcelîl El-Kasrî ve Müteşâbih Hadislere Dair Şerhu Müşkili'l-Hâdis Adlı Eseri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9/42, 1823-1831.
- Kandemir, M. Yaşar (2001). Kâ'b el-Ahbâr. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24/1-3. Ankara: TDV Yayınları.
- Kaya, Hasan (2015). Ömer Hâfız-ı Yenişehir-i Fenârî'nin Mi'râciye'si. *Turkish Studies*, 9/6, 677-718.
- Kesik, Beyhan (2014, 23 Mayıs). *Lebîb, Vâsîf-zâde Abdullah Lebîb Efendi*. Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. Erişim: 06.07.2021.
<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/lebib-vasifzade-abdullah-lebib>
- Koca, Ferhat (2001). Kâdî Abdülvehhâb (ö. 1031). *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24/113-114. Ankara: TDV Yayınları.
- Korkusuz, M. Şefik (1996). *Arşiv Belgelerinde Son Devir Diyarbekir Ulemâsı*. İstanbul: Melisa Matbaası.

Köksal, M. Fatih (2014, 1 Ocak). *Lebîb, Necîb-zâde Ahmed*. Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. Erişim: 06.07.2021.

<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/lebib-necibzade-ahmed>

Parlatır, İsmail (2017). *Açıklamalı İslâmî Terimler Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Tunç, Semra (1996). *Ârif Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Eserlerinin Tenkitli Metni*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi SBE.

Yazır, Elmalılı Hamdi, *Kur'ân-ı Kerîm Türkçe Meâli*. Erişim: 06.07.2021
<https://acikkuran.com/>

Yılmaz, Mehmet (1992). *Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

Ekler

1b

